

Univerzita Palackého v Olomouci

Filozofická fakulta

Katedra psychologie

**HIERARCHIE HODNOT U ŽEN BEZ DĚTÍ, TĚHOTNÝCH A
S DĚTMI**

**THE HIERARCHY OF VALUES OF WOMEN WITHOUT
CHILDREN, PREGNANT WOMEN AND WOMEN WITH
CHILDREN**

Bakalářská diplomová práce

Autor: Martina Lichtenbergová

Vedoucí práce: PhDr. Martina Fülepová

Kombinované studium

Obor: Psychologie

Olomouc

2014

Prohlášení

Místopřísežně prohlašuji, že jsem bakalářskou diplomovou práci na téma: „Hierarchie hodnot žen bez dětí, těhotných a s dětmi“ vypracovala samostatně pod odborným dohledem vedoucího diplomové práce a uvedla jsem všechny použité podklady a literaturu.

Ve *LHEMČICH* ..... Dne *28. 11. 14* .....

Podpis ..... *L. Malá* .....

Poděkování

Chtěla bych poděkovat své vedoucí diplomové práce PhDr. Martině Fülepové, za odborné vedení a cenné rady. Také bych chtěla poděkovat ženám, které se výzkumu zúčastnily a byly ochotné věnovat svůj čas vyplnění dotazníku.

Obsah

Úvod	5
Teoretická část.....	6
Vysvětlení základních pojmů	6
<i>Hodnota</i>	6
<i>Příbuzné pojmy</i>	8
Funkce hodnot.....	10
Vytváření a vývoj hodnot.....	11
Vybrané teorie hodnot.....	13
<i>Teorie Milтона Rokeache</i>	13
<i>Teorie Shaloma Schwartze</i>	14
Typologie osobnosti podle hodnot.....	19
Charakteristika období mladé dospělosti	20
<i>Partnerství, rodičovství a jejich vliv na hodnoty</i>	20
Předchozí výzkumy a jejich výsledky.....	21
Empirická část.....	24
Výzkumný problém a cíl práce	24
Formulace hypotéz	24
Výzkumný soubor	24
Metody získávání dat	25
Metody zpracování a analýzy dat.....	26
Výsledky a jejich interpretace	27
K platnosti hypotéz.....	33
Diskuze	35
Závěr	38
Souhrn.....	39
Seznam použitých zdrojů	44
Přílohy.....	46

Úvod

„Rozeznat opravdové hodnoty – to člověka obohacuje.“

Benjamin Franklin

Zkoumání lidských hodnot je v psychologii i sociologii celkem populární. Hodnoty byly v minulosti zkoumány mnohokrát a z různých hledisek. Byly prováděny výzkumy kvantitativní i kvalitativní, transverzální i longitudinální. Výzkumy se mezi sebou lišily vzorky populace, kdy byly zkoumány jednak hodnoty dětí, adolescentů, dospělých jedinců v produktivním věku i seniorů, ale také mužů či žen nebo obyvatel velkých či malých měst a obcí. Kromě toho se ale lišily i ve výběru použitých metod sběru dat. Byly použity metody, kdy respondenti posuzovali jednotlivé hodnoty pomocí různých stupnic, nebo metody, kdy měli respondenti za úkol seřadit hodnoty do určitého pořadí.

Kromě toho, že jsou hodnoty různými způsoby zkoumány, jsou také v psychologii různě chápány a vysvětlovány. Existuje mnoho různých definic pojmu hodnota. To je dáno hlavně tím, že hodnoty, stejně jako v psychologii řada dalších pojmů a jevů, není možné přímo pozorovat. Můžeme na ně pouze usuzovat z výpovědí respondentů a z postojů, které lze měřit různými škálami.

Při výběru tématu své bakalářské práce jsem dlouho hledala to správné, kterému bych se mohla věnovat. V této době se udály zásadní změny v mém životě, otěhotněla jsem. Uvědomila jsem si, že se tím změnil můj pohled na svět a mé hodnoty, což mě vedlo k myšlence, jestli je tomu tak i u jiných žen. Při studiu literatury jsem ale na výzkum hodnot v období těhotenství nenarazila. A tak se zrodila tato práce.

Teoretická část

Vysvětlení základních pojmů

Hodnota

Jak jsem se již zmínila v úvodu, hodnoty jsou v psychologii chápány různě. Bylo tedy velmi složité najít obecnou definici tohoto pojmu. Psychologové totiž ve svých pracích uvádějí svou vlastní definici, která odpovídá jejich teorii a směru, jímž se ubírají.

Jedni popisují hodnoty jako preference něčeho. Podle těchto odborníků jde o tendence nebo dispozice živých tvorů preferovat určité objekty víc nežli jiné (Cakirpaloglu, 2004). Například americký psycholog Kluckhohn (1951, in Horák, 1996, str. 14) říká, že „hodnota je kulturně ceněnou preferencí nějaké věci nebo věcí, lidí, institucí nebo nějakého druhu chování“. A také Jung se přiklání k názoru, že jde o energetické ocenění.

Jiní odborníci se snaží vysvětlit pojem hodnota jako normu, společenský standard, kritérium nebo směrnici jednání. Jsou to standardy společnosti, které regulují chování. „Hodnoty jsou nejvýznamnější psychologické kategorie, které regulují chování jedince v sociálním kontextu“ (Cakirpaloglu, 2004, str. 246). Hodnoty člověku radí, co má dělat, určují směr a obsah jeho chování. Kromě toho, že spoluurčují, jak se bude skutečně chovat jedinec, představují také indikátor toho, jaká bude společnost (Šmídová, Vávra, Čížek, 2010).

Třetí skupinou jsou definice zakládající se na vztazích. Hodnoty v těchto definicích vyjadřují souhrn vztahů člověka ke světu. „Jsou výrazem vztahu člověka ke skutečnosti, ke společnosti a k druhým lidem“ (Rosenzweig, 1991, str. 9). Podle těchto definic hodnoty nevyprávějí o skutečnosti jako takové, ale o tom jaký má pro daného jedince význam. Například Vladimír Levi (1981, str. 33) definuje hodnotu jako uvědomovanou důležitost.

A v neposlední řadě stojí definice, jež přirovnávají hodnoty k cílům. Hodnoty v nich reprezentují cíle člověka a jsou smyslem jeho života. Hudeček (1986, str. 44) na toto téma píše, že „hodnota ukazuje na objekt snažení, cíl činnosti a chování člověka“. Častěji se ale setkáme s názory, že hodnoty jsou dispozice směřující k naplnění budoucích cílů. Jsou pak podstatou cílevědomého úsilí. Doc. Cakirpaloglu (2004, str. 385) shrnuje ve své

knize tyto definice takto: „Hodnoty představují systém získaných dispozic člověka jednat nebo směřovat k cíli v souladu s žádoucností, kterou určují podmínky existence.“

Hodnoty jsou složkou osobnosti. Podle některých jsou součástí biologických dispozic. „Zaujímají centrální místo v osobnosti, jsou částí osobnostní struktury“ (Řehan, Cakirpaloglu, 2000, str. 203). Jsou důležité pro samou existenci člověka a souvisí s jeho naplněním. Jsou dominantní silou, smyslem jeho života. Má je každý jedinec, dítě i dospělý, nemocný i zdravý. U každého jsou ale jiné. Ukazují tak na jedinečnost každého z nás. Tvoří naši jedinečnou životní filosofii, odrážejí naše vlastnosti a ideály, kterých se snažíme dosáhnout. Díky nim může psychologie předvídat budoucí chování jedince.

Kromě toho jsou ale také základní složkou kultury a pouze v rámci dané kultury jim lze porozumět. Jsou totiž tím, co drží danou společnost pohromadě, jakési stavební kameny kultury. Jsou to zdroje soudržnosti i rozvrstvení společnosti, základy politických filozofií a ideologií. Lze je také definovat jako subjektivní pojetí dobra (Nakonečný, 1997, 118).

Je tedy zřejmé, že není jednoduché pojem hodnota vysvětlit. Dalo by se ale shrnout, že jde o specifickou psychickou kategorii, která vyjadřuje vztah člověka k realitě a tvoří jakousi strukturu osobnosti. A vyjadřuje také přesvědčení o dobrém a špatném a tím reguluje jednání ve společnosti.

Nejednoznačnost také panuje v umístění hodnot. Existují názory, že hodnoty jsou objektivní, existují věčně, nezávisle na člověku. Vycházejí z vnitřního stavu věci a jsou její specifickou kvalitou. Jsou zcela apriorní a existují nezávisle na jiných duševních procesech. Člověk je pouze jejich nositelem a vykonavatelem, nikoli tvůrcem (Cakirpaloglu, 2004).

Podle většiny psychologů jsou ale hodnoty velice subjektivní, člověk je vytváří a ony jsou jeho součástí, podmínkou jeho existence. Hodnoty existují uvnitř člověka a pramení z jeho nitra. Projevují se v aktivitě člověka, jsou věcí jeho svobodné volby a člověk je přizpůsobuje svým představám. Na jejich tvorbě a uplatňování se podílejí imaginace, emoce a potřeby. Nelze je jen tak nařídít zvenčí, je nutné je zažít, akceptovat a integrovat do osobnosti. Freud je ve svém modelu osobnosti zařadil do nevědomí jako součást dynamické složky osobnosti. Jsou to podle něj nevědomé pohnutky sídlící v oblasti Id a idealizované morální standardy sídlící v Superegu, které směřuje k perfekcionistickému naplnění těchto hodnot (Cakirpaloglu, 2004). Vylučuje tedy

přítomnost hodnot v Egu. Což ovšem někteří z jeho následovníků popírají. Hodnoty se nenacházejí jen v nevědomí, ale jsou i vědomé.

Hodnoty ale neexistují samostatně. Každý člověk je má podle subjektivní významnosti uspořádané do celku, hierarchie. A takto se pak stávají součástí jeho sebepojetí. Zahrnují totiž zásadní skutečnosti pro jeho život. Stupeň významnosti hodnoty a její obsah se mění ve vztahu k základním cílům jedince. Na tom, které hodnoty jsou přijatelné a které ne, mají kromě jiných charakteristik jedince podíl životní zkušenosti. Hodnoty proto na rozdíl od holých faktů vypovídají o tom, jaký má pro nás skutečnost význam a jaké jsou naše city k ní.

Další vlastností hodnot je obecnost. Pojem hodnota je obecnější než například postoj či norma. Částečně v sobě tyto pojmy zahrnuje. Hodnoty jsou také relativně stabilní v čase, odolné vůči změnám. U každého jedince je tato stabilita různá, ale obecně lze říci, že ji podporují emocionální a sociální jistota osobnosti, veřejné uznání hodnot, vzdělání, ideologie či náboženství. Mají také komplexní původ. Ovlivňují je historické, společenské a individuální podmínky. Nejvýznamnější vlastností je ale žádoucnost k objektu, tedy jeho přitažlivost, bez které by neměla žádný cíl a nemohla by tedy ani existovat.

Ať už hodnoty vysvětlujeme či chápeme jakkoliv, jejich existence je pro člověka velmi důležitá. Jsou podmínkou jeho duševního zdraví. A konflikt mezi hodnotami či jejich ztráta může vést k pocitům neklidu či jiným potížím.

Příbuzné pojmy

Při studiu hodnot jsem se setkala s několika pojmy, které s hodnotami úzce souvisí a které je tedy třeba také zmínit. Jsou to jednak pojmy od hodnot přímo odvozené jako hodnotový systém, rámec, hodnotová orientace nebo preference. Ale také jsou to pojmy jako norma, morálka či ctnost, které bývají s hodnotami spojovány nebo dokonce bývají tyto pojmy zaměňovány.

Hodnotový systém je vlastně ucelený souhrn všech hodnot, které jedinec uznává. Každý je tedy jedinečný a odráží významné charakterové rysy a životní zkušenosti daného člověka. A z něho pak vycházejí cíle, za kterými osobnost směřuje. Systém hodnot je v člověku určitým způsobem uspořádán. V psychologii bývají rozlišovány dva tyto způsoby. Prvním je vertikální, hierarchická organizace, jejímž výsledkem je jakási pyramida.

Hodnoty jsou zde rozlišeny na nižší a vyšší nebo podřízené a nadřizené. Nižší hodnoty jsou méně přitažlivé a podobají se biologickým potřebám. Vyšší hodnoty, více přitažlivé jsou významnějšími determinanty chování. Nejnižší se nacházejí instrumentální hodnoty a terminální hodnoty jsou nad nimi. Morální hodnoty zaujímají nejvyšší pozice. Druhý typ organizace je horizontální, ve kterém jsou si hodnoty rovny, ale příbuzné či podobné hodnoty mají tendenci k vzájemnému seskupování do větších funkčních celků.

Jak už název napovídá, hodnotový rámec vyjadřuje hranice hodnot. Kdyby chtěl někdo poznat či vyjmenovat všechny své hodnoty, nikdy se za hodnotový rámec nedostane. Jsou v něm všechny možnosti, které může jedinec vnímat. Překročení rámce by totiž mohlo vést k rozpadu stávajících hodnot.

Hodnotová orientace, to je jakási zaměřenost jedince na určité hodnoty. Díky ní tedy můžeme pochopit příčiny jeho činnosti. „Vyjadřují cestu, zacílení a směr, kterým se hodnoty (a zřejmě i z nich vyplývající chování) budou pravděpodobně ubírat či ubírají“ (Prudký a kol. 2009, str. 34). Mohou být individuální, pro konkrétního člověka jedinečné, ale také mohou být typické pro celé skupiny nebo společnosti. Uprostřed hodnotové orientace je hlavní hodnota. Všechny ostatní hodnoty jsou uspořádány kolem ní. Na to, jak hodnotová orientace vypadá, mají vliv společenské a materiální podmínky života, rodina, instituce, jedinci i celá společnost. Vytváří se postupně během celého života a souvisí s motivací osobnosti.

Hodnotové preference jsou na rozdíl od orientací výrazně stabilnější. Jiným slovem jde o hodnotový žebříček, tedy hodnoty hierarchizované. Hodnotové preference odrážejí životní styl jedince a úzce s ním souvisí.

Morálka nám říká, jak bychom se měli chovat. Tedy jaké jednání je správné a společnosti prospěšné a jaké zase nikoliv. Jedinec, který se chová morálně, vyznává společensky přijatelné a společnosti prospěšné hodnoty a jedná podle nich. Každá kultura vyznává jinou morálku a tedy i jiné mravní hodnoty. Z hlediska morálky se hodnoty rozdělují na pozitivní a negativní. Pozitivní hodnoty směřují k naplnění lidskosti, růstu osobnosti, nalezení smyslu a duševnímu zdraví. Negativní hodnoty jsou naopak projevem nelidskosti, duševní nemoci nebo ztráty smyslu.

Pojem norma znamená standardní hodnota a vyjadřuje specifická pravidla zavazující k určitému jednání. Je to pojem podřízený pojmu hodnota. Jde vlastně o

konkrétní projev hodnoty. Jedna hodnota tedy může být výchozí pro několik norem. Hodnoty z hlediska normy připomínají ideály. Oproti normám jsou více abstraktní. Normy pak určují způsob, jak skutečně danou hodnotu realizovat. Vztahují se k určitým akcím, objektům či situacím. Můžeme je srovnávat např. s instrumentálními hodnotami, které vyjadřují konkrétní činy a vedou k naplnění cílových hodnot. Dalším rozdílem je, že hodnoty jsou na rozdíl od norem uspořádané do hierarchie.

Ctnost je pojem nejčastěji zaměňovaný s hodnotou. V překladu znamená dokonalost a vyjadřuje tendenci k dosažení ideálního stavu. Hodnotám jsou ctnosti blízké a mají společné zaměření k dobru. Jde ale spíše o postoje a náklonnosti.

Funkce hodnot

Hodnoty jsou pro jedince i společnost velmi důležité. Mají hned několik funkcí, a jak říká Prudký (2007, str. 10) „mohou fungovat v mnoha dimenzích“. Tou první jsou vztahy mezi jedinci, které se na základě hodnot budují. Osoby se stejnými nebo podobnými hodnotami si jsou vzájemně sympatické a to je základním předpokladem pro jejich vzájemné sblížení. Zdrojem antipatie mezi jedinci jsou naopak rozdíly v jejich hodnotách. Díky tomu můžeme říct, že hodnoty pomáhají jedinci začlenit se do společnosti.

Jak jsem již řekla, hodnoty jsou vysvětlovány jako kritérium jednání. A to je také jejich zásadní funkce. Díky hodnotám člověk jedná v souladu se společenskými potřebami a zájmy. Hodnoty dávají jedinci cíl, obsah a směr. Určují totiž, který z aktuálních nebo budoucích cílů si jedinec vybere, a také způsob, jakým ho dosáhne. Mají tedy nezastupitelný význam v procesu plánování. Hodnoty jsou také zdrojem motivace pro chování člověka a zároveň jeho chování ospravedlňují.

Hodnoty představují také jednu ze základních složek kultury. „Umožňují integraci kultury samotné i její sepětí se systémem osobnosti a se sociálním systémem“ (Maříková, Petrusek, Vodáková, 1996, str. 376).

Další funkcí hodnot je kognitivní funkce. Hodnoty, jak už název vypovídá, vycházejí z hodnocení lidí a událostí a tím působí na pozornost a vnímání, které usměrňují. Umožňují tak interakci jedince se sociálním okolím.

Kromě kognitivní a dalších funkcí mají hodnoty také funkce individuální a společenské. Tyto dvě funkce neexistují samostatně, ale navzájem se prolínají, doplňují a ovlivňují. Individuální funkce se dále dělí do dvou celků. Jedním je podpora procesu adaptace na nové fyzické a sociální podmínky a situace, které se získávají životními zkušenostmi během procesu socializace. Druhým celkem je podpora individuálního růstu a rozvoje osobnosti (Cakirpaloglu, 2004). Stejně tak můžeme rozlišit i dvě skupiny sociálních funkcí. Jednou z nich je sociální integrace, tedy udržení skupiny a společnosti pohromadě. Hodnoty zde působí jako jakýsi sociální tmel. Druhou je společenská racionalizace, což znamená ospravedlňování společenských zájmů. Zájmy skupiny se totiž díky hodnotám mění na obsah přijatelný pro většinu jedinců v dané společnosti.

Díky hodnotám, které jedinec vyznává a kterých se snaží dosáhnout, také můžeme určit míru jeho duševního zdraví.

Vytváření a vývoj hodnot

Tvorba hodnot je velmi složitý psychologický proces. Podílejí se na něm různí činitelé uvnitř osobnosti i ve vnějším prostředí. A kromě toho, že je takto ovlivňován, má také proces tvorby hodnot dále vliv na vývoj charakteru a vůbec existenci celé osobnosti. Je to proces celoživotní, neboť i existující hodnoty mající své místo v systému se mohou měnit či přesouvat na jiné místo v žebříčku.

Při tvorbě hodnot jde vlastně o to, že se jedinec setkává s různými skutečnostmi, kterým dává určitý význam. Hodnotí, zda jsou z jeho pohledu dobré, důležité či nikoliv. Výsledkem tohoto hodnocení jsou hodnoty, které jedinec buď přijme a zařadí do svého systému nebo odmítne. Jung vnímá proces tvoření stabilních hodnot jako přeměnu libida skrze symboly za účasti kulturních a historických podmínek (Cakirpaloglu, 2004).

Tento proces probíhá u každého člověka neustále a spontánně. Každý jedinec svým svérázným způsobem hodnotí každým okamžikem, co dělá nebo jaké události ho potkaly a vytváří tak jedinečný systém hodnot a smysl života. „Čím větší úsilí člověk vynakládá v procesu své činnosti, tím jasnější hodnotový systém si vytváří“ (Horák, 1996, str. 15).

Tvorba a následný vývoj hodnot probíhají již od narození. Již v prvních dnech života dítě rozlišuje příjemné a nepříjemné počítky. První roky života mají největší význam. Jsou důležité pro utvoření základu hodnotového systému jedince, od kterého se

pak celý další vývoj odráží. V dětství tedy vývoj hodnot charakterizuje dynamika. Hodnoty například jeden den zaujímají centrální pozici a další den jsou odmítány a nahrazeny jinými, které byly naopak na okraji systému. Postupem času se tento bouřlivý vývoj uklidní a systém se v období adolescence stabilizuje. „Věk kolem 10 let představuje významnou hranici, kdy je hodnotový systém jedince natolik formován, že umožňuje přesné předvídání budoucího směru vývoje individuálních hodnot“ (Cakirpaloglu, 2004, str. 387). Několik psychologů se vývoji osobnosti a tedy i hodnot věnovalo a každý z nich ho popsal po svém.

Například Piaget se zabýval vývojem myšlení a rozdělil ho do čtyř etap. Pro vývoj morálky a hodnot jsou ale důležité jen tři. Tou první je preoperační fáze, od 2 do 7 až 8 let. Systém hodnot je v této fázi heteronomní, určován nějakou vnější autoritou, např. rodiči nebo učitelem, prostřednictvím příkazů a zákazů. Dítě je vnímá jako absolutní a neměnné. V druhé fázi, fázi konkrétních operací, která trvá od 7 až 8 do 12 let, se vyvíjí logické myšlení. Díky tomu může nastat přechod k autonomnímu systému hodnot. Poslední fází je fáze formálních operací (do 15 let), v níž už dítě disponuje autonomním hodnotovým systémem, do kterého zařazuje a organizuje získané hodnoty. „V této fázi může svět hodnot zůstat uvnitř hranic konkrétní a vnímatelné reality nebo se naopak otevřít do všech mezilidských nebo sociálních možností“ (Piaget, Inhelderová, 1997, str. 134).

Na Piagetovu práci navázal Kohlberg, který se zabýval vývojem morálky. Každou ze tří etap ještě rozdělil na dva stupně. V první etapě, kterou nazval předkonvenční morálka, dítě vnímá hodnoty jako absolutní. V prvním stupni se tedy snaží vyhnout trestu, v druhém se již orientuje na odměnu, internalizuje požadavky rodičů a ztotožňuje se tak s nimi. Druhé stadium nazval morálka konvenční. V prvním stupni jde dítěti o to být přijato a uznáváno mezi blízkými lidmi. Chová se tedy podle jejich očekávání. V druhém stupni už má pocity povinnosti a viny a chápe tedy, že existuje určitý řád a podle něj se musí chovat. A ve třetí etapě, postkonvenční morálce, má jedinec již vybudované a osvojené určité hodnoty. V prvním stupni se je snaží sladit s obecnými pravidly a normami, ve druhém stupni již dospěl k vlastním morálním hodnotám, kterými se řídí a které dále rozvíjí.

Erikson popsal každou vývojovou etapu jako úkol, který musí jedinec splnit, překážku nebo krizi, kterou musí překonat. Jde o vzájemné působení biologických sil a požadavků sociálního okolí. Z každé etapy si pak jedinec odnáší určitou ctnost či pozitivní

zkušenost, která je podstatná pro vývoj hodnoty. K tomu aby vývoj hodnot probíhal, správně existuje u všech lidí vrozený potenciál. Pokud dítě či dospělý některou krizi nepřekoná, nemůže u něj vzniknout pravá hodnota. Na rozdíl od ostatních psychologů, považoval za nejdůležitější období adolescence a dospělosti, protože čím je člověk starší, tím více už získal ctností a hodnot. Během adolescence se buduje stabilní humánní a altruistický hodnotový systém. V dospělosti již jedinec díky rodičovství předává své zkušenosti a hodnoty mladé generaci.

V procesu tvorby a vývoje hodnot tedy hraje důležitou roli socializace a výchova. Dochází při nich k přenosu hodnot z generace na generaci nebo ze skupiny vrstevníků na jedince. Jedinec pak tyto hodnoty vnímá, třídí a přijímá za vlastní a následně ještě může měnit jejich pozici v žebříčku. Pokud by přijal hodnoty, tak jak zvnějšku přicházejí, vybudoval by si heteronomní systém hodnot. K vybudování autonomního systému je zapotřebí tvořit vlastní význam a hodnotit skutečnost ze svého pohledu. Tyto hodnoty jsou pak odolnější a trvalejší.

Pro snadnější přenos hodnot jsou důležité citově blízké vztahy. V prvních letech života má na vývoj hodnotového systému vliv pouze rodina. Postupně se ale přidávají další činitelé například škola nebo skupina vrstevníků a přátel, jejichž vliv rychle roste. Uplatňují se různé skupinové procesy, největší vliv ale má skupinová kontrola.

S vývojem hodnot souvisí a vliv na něj mají naše myšlení, emoce, životní zkušenosti, získané schopnosti a globální názor, uspokojování našich potřeb, zájmy, umělecká tvorba, náboženství či vědecké zkoumání, ale také vývoj celé společnosti.

Vybrané teorie hodnot

Teorie Milтона Rokeache

Milton Rokeach chápe hodnoty jako „trvalé přesvědčení o tom, že specifický způsob jednání nebo cíleného stavu existence je osobně i společensky výhodnější než opačný či protilehlý způsob jednání nebo cílový stav existence“ (1973, in Prudký a kol., 2009, str. 74). „Hodnoty jsou standardy, které jsou do značné míry odvozené, naučené a internalizované od společnosti a jejích institucí“ (Rokeach, 1979, str. 6). Kořeny hodnot se nacházejí ve společnosti, institucích a kultuře. Všechny jsou navzájem propojené a ve vzájemných dynamických vztazích.

Rokeach vyvinul hodnotový inventář čítající 36 položek. Jeho koncepce vychází z hierarchie potřeb A. Maslowa. Lidé podle ní vyznávají podobné hodnoty. Liší se však v hodnotových orientacích. Celkový počet hodnot, které člověk vyznává, je poměrně malý. Tyto hodnoty jsou uspořádané do určitého systému. Každá hierarchie je tak specifickým znakem osobnosti jedince.

V Rokeachově hodnotovém inventáři jsou hodnoty rozděleny na terminální a instrumentální. Terminální (cílové) hodnoty značí konečný stav, tedy to, o co má smysl usilovat. Instrumentální hodnoty jsou naopak prostředky a možnosti vedoucí k dosažení cílových hodnot, jakési způsoby jednání a chování. Terminální hodnoty se vztahují k budoucím cílům jedince. Vyjadřují jeho smysl života, ideály, podle kterých si stanovuje individuální cíle. Instrumentální hodnoty se vztahují spíše k morálce a vhodnosti a napomáhají k realizaci terminálních hodnot.

terminální hodnoty	instrumentální hodnoty
pohodlný život	ctižádostivost (cíle, aspirace)
vzrušující život	svobodomyslnost (otevřenost)
pocit úspěšnosti (že bylo něčeho dosaženo)	schopnost (účinnost)
mír ve světě	veselost (lehké srdce)
rovnost (stejně příležitosti)	čistota (pořádný, milý)
rodinné bezpečí	odvaha (stát za přesvědčením)
svoboda (nezávislost)	smířlivost (promíjet jiným)
šťěstí	ochota (starat se o blaho druhých)
vnitřní harmonie	poctivost (upřímnost, pravdivost)
zralá láska	fantazie (smělost, tvořivost)
bezpečnost národa	nezávislost (soběstačnost)
spokojenost	intelekt (inteligentní, reflexivní)
spása duše (k věčnému životu)	logika (konzistentní, racionální)
sebeúcta	laskavost (něžný, oddaný)
společenské uznání	poslušnost (vědomý povinnosti)
upřímné přátelství	přívětivost (dobře vychovaný)
moudrost (porozumění životu)	zodpovědnost (spolehlivý)
krása	sebekontrola (zdrženlivý)

Teorie Shaloma Schwartze

„Schwartzova teorie je v současnosti nejpoužívanější teorií hodnot“ (Kavalíř, 2005, str. 336). Shalom Schwartz „hodnoty vymezuje jako hluboce zakořeněné abstraktní motivy, které řídí, ovlivňují a vysvětlují postoje, názory, normy a chování“ (Schwartz, 1992, in Schusterová, 2008, str. 265). V jeho teorii znamenají hodnoty základní stavební prvek pro porozumění fungování lidské společnosti, kritérium pro výběr a ospravedlnění chování a pro oceňování lidí a událostí a také přesvědčení o žádoucích cílech, ke kterým

chce člověk v životě směřovat. Nevnímá hodnoty jako pevně dané, ale jako relativní podle důležitosti pro daného jedince a kontextu situace. Hodnoty jsou jakási přesvědčení o žádoucích cílech v životě. Pro jedince mají zásadní funkci v tom, že mu dávají vodítka pro volbu v nejednoznačných situacích. Mají ale význam i z hlediska skupin a společností. V nich musí existovat alespoň minimální shoda, jinak by nebyla možná spolupráce a komunikace.

Schwartz společně s Bilským (1987, str. 551) vytvořili pojmovou definici hodnot, která zahrnuje 5 formálních vlastností nebo také charakteristických rysů hodnot. 1. Hodnoty jsou pojmy (koncepty) nebo přesvědčení. 2. Vztahují se k žádoucím koncovým stavům (cílům) nebo chování. 3. Přesahují konkrétní (specifické) situace. 4. Řídí výběr nebo ohodnocení chování a jevů. 5. Jsou uspořádané podle relativní důležitosti.

Schwartz se ve své teorii nezabýval jednotlivými hodnotami izolovaně, ale snaží se pochopit jejich vzájemné vztahy a propojení. Vysvětluje to tak, že chování každého z nás není řízené jen jednou hodnotou, ale mnoha protikladnými hodnotami a jejich vzájemnou interakcí. „Poznáním struktury vztahů mezi typy hodnot můžeme postoupit od studia asociací konkrétních jednotlivých hodnot s jinými proměnnými ke studiu asociací s celým systémem hodnot“ (Schwartz, 1994, str. 20). S výzkumy začal koncem 80. let. Chtěl objasnit, jak jsou hodnoty jednotlivců ovlivněny jejich sociálními zkušenostmi, umístěním v sociální struktuře a specifickou zkušeností, jak ovlivňují volbu chování a postoje a problematiku mezinárodních a mezikulturních rozdílů v hodnotových prioritách.

Ze začátku vycházel z Rokeachovy škály. Později ale dospěl k názoru, že „hodnoty nestojí prostě jedna vedle druhé, ale vytvářejí určitou strukturu se vztahy podobností a opozic“ (Vávra, 2007, str. 16). Schwartz opět ve spolupráci s Bilským přišli s novým dělením hodnot na základě motivačního cíle, který vychází z lidských potřeb a hodnoty reprezentuje. Výsledkem bylo 8 hodnotových typů: pro-sociální, restriktivní konformismus (omezující konformita), požitek, úspěch, zralost, samostatnost, bezpečnost a moc (Prudký, 2007, str. 51).

Tyto hodnotové typy se navíc ještě seskupují do větších skupin. Hodnotové typy bezpečnost, restriktivní konformismus a pro-sociální typ podporují bezproblémové sociální vztahy. Úspěch a požitek se zase týkají posílení ega a zralost a samostatnost vyjadřují uspokojení ve své jedinečnosti. Existují mezi nimi také konflikty, například mezi typy samostatnost a restriktivní konformismus a mezi pro-sociálním typem a typem úspěch. To

znamena konflikt mezi důrazem na nezávislost myšlení či jednání a konformní sebekontrolou a mezi zájmem o druhé a sledováním osobního úspěchu. Hodnoty z typů požitek, úspěch a samostatnost tak tvoří jakousi souvislou oblast, která se nachází proti jiné, tvořené hodnotami obsaženými v typu pro-sociálním, restriktivní konformismus a bezpečnost. Hodnoty zralosti se nachází na hranici mezi těmito dvěma oblastmi.

Schwartz tedy odvodil dva nové typy tradice a stimulace. Mezi hodnotové typy zařadil spiritualitu a dřívější typy požitek, zralost, bezpečnost a pro-sociální typ upravil. Vzniklo tak 11 nových hodnotových typů.

1. Samostatnost: jejím cílem je nezávislost myšlení a výběru jednání, tvořivost a zvědavost. Tento typ byl odvozen z potřeb kontrolovat a ovládat a z potřeby autonomie a nezávislosti.
2. Stimulace: cílem je vzrušení, novota a výzva. Byl odvozen z předpokladu, že k optimální úrovni aktivace je potřeba pestrost a mnohotvárnost podnětů.
3. Požitkářství: cílem je požitek, rozkoš a smyslové uspokojení. Byl odvozen z potřeby požitků a potěšení, které vzniká při jejich uspokojování.
4. Úspěch: cílem je osobní úspěch. Byl odvozen z předpokladu, že kompetentní vystupování je podmínkou pro získání zdrojů pro přežití, pro úspěšné sociální vztahy a institucionální fungování.
5. Moc: cílem je dosažení sociálního statusu a prestiže, kontrola nebo dominance nad lidmi a zdroji.
6. Bezpečnost: cílem je vlastní bezpečnost, harmonie, stabilita a bezpečnost společnosti a vztahů.
7. Konformismus: cílem je sebekázeň v jednání, zálibách a popudech, u kterých je pravděpodobné, že by mohli znepokojit či ohrozit ostatní nebo porušit společenská očekávání a normy. Byl odvozen z předpokladu, že jedinci potlačují sklony, které by mohly být rušivé, které by ohrožovaly hladké fungování skupiny.
8. Tradice: to jsou symboly a zvyky, které reprezentují sdílenou zkušenost a osud skupiny. Vyjadřují skupinovou solidaritu a jedinečnost. Mají formu náboženských rituálů a norem chování. Cílem tohoto typu je respekt, oddanost a přijetí zvyků a ideálů, které kultura zavádí.
9. Spiritualita: Týká se nejzákladnějšího smyslu existence reality. Otázky po smyslu patří mezi základní lidské potřeby. Cílem těchto hodnot je vnitřní harmonie a smysl života nahlížený pomocí překročení reality.

10. Benevolence: to je dřívější pro-sociální typ, který se týkal zájmu o prosperitu všech lidí. Nyní představuje zájem o prosperitu těch, s nimiž jsme ve styku. Cílem je zachování a zvětšení prosperity lidí, s kterými se často stýkáme.

11. Univerzalismus: zahrnuje dřívější typy zralost a část pro-sociálního typu. Cílem je pochopení, uznání, tolerování a ochrana prosperity všech lidí a přírody. Byl odvozen od požadavků zajišťujících přežití.

Formulace nových hodnotových typů s sebou nesla i formulaci nových hypotéz o dynamických vztazích mezi nimi. Hodnoty jsou cíle a jejich dosažení slouží buď osobním, nebo kolektivním zájmům. Hodnoty typů moc, úspěch, požitkářství, stimulace a samostatnost slouží primárně individuálním zájmům. V prostoru hodnot tvoří souvislou oblast ležící proti jiné, tvořené hodnotami typů benevolence, tradice a konformismus. Ty naopak slouží primárně kolektivním zájmům. Univerzalismus a bezpečnost slouží oběma zájmům a jsou umístěny na hranici mezi těmito oblastmi. A spiritualita je někde v kolektivní oblasti, mezi benevolencí a tradicí nebo mezi benevolencí a univerzalismem.

Dále Schwartz také popsal, jaké hodnotové typy jsou si podobné a v čem a naopak, které typy stojí proti sobě, je mezi nimi konflikt. Jako sobě blízké označil typy tradice a konformismus, protože oba zdůrazňují sebekontrolu a podřízení, konformismus a bezpečnost, protože zdůrazňují ochranu pořádku a harmonii ve vztazích, nebo bezpečnost a moc. Obě zdůrazňují potřebu vyhnout se hrozbám nejistot nebo je překonat kontrolou vztahů a zdrojů. Moc se také podobá úspěchu, jelikož zdůrazňují sociální nadřazenost a úctu, a úspěch se podobá požitkářství, a to v nestřídmosti. Požitkářství má blízko ke stimulaci, oba typy s sebou nesou žádost po příjemném vzrušení, a stimulace je blízká samostatnosti, zahrnují vnitřní motivaci k mistrovství a otevřenost ke změně. Podobu najdeme i mezi samostatností a univerzalismem, které vyjadřují důvěru ve vlastní úsudek a uspokojení s rozmanitostí života, a mezi univerzalismem a benevolencí, které se vztahují ke zlepšení situace druhých a překročení sobeckých zájmů.

V konfliktu jsou pak samostatnost a stimulace proti konformismu, tradici a bezpečnosti, tedy nezávislé myšlení a jednání a podporování změn proti submisivní sebekontrolě, zachování tradic a ochraně stability, univerzalismus a benevolence proti úspěchu a moci, to znamená přijetí druhých jako rovných a zájem o jejich blaho proti prosazování sebe sama a snaze o dominanci. Požitkářství stojí proti konformismu a tradici, vyjadřuje oddávání se svým žádostem proti sebekontrolě a přijetí vnějších omezení. A

spiritualita pak stojí proti požitkářství, moci a úspěchu, což můžeme popsat jako hledání smyslu pomocí překročení každodenní reality proti honbě za smyslovými a materiálními požitky.

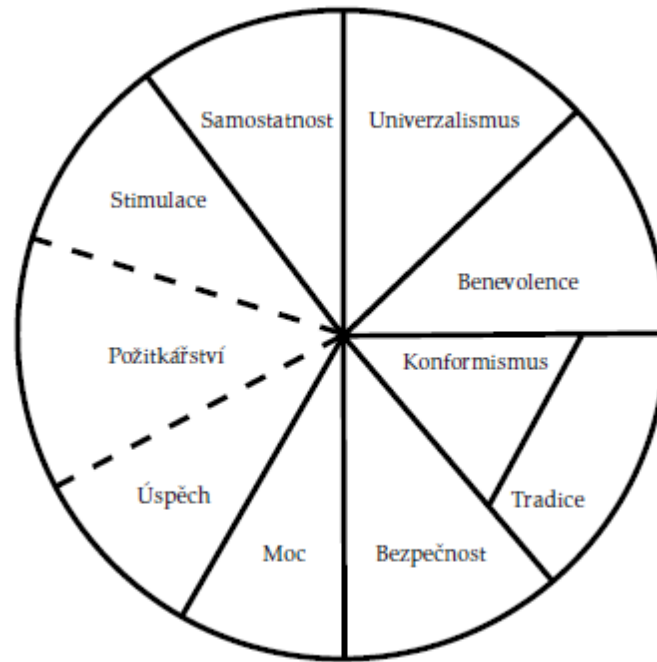
Na základě empirických šetření v mnoha zemích světa se ale ukázalo, že lidé rozlišují pouze 10 hodnotových typů. Jsou to Univerzalismus, Benevolence, Konformita, Tradice, Bezpečnost, Moc, Úspěch, Hédonismus, Stimulace a Samostatnost. Schwartz tedy upouští od spirituality a pracuje jen se zbylými typy, „protože podle něj spiritualita prochází všemi hodnotami, takže se mezi empiricky zachytitelnými motivačními typy spiritualita sama o sobě neobjevuje, ale je rozložena především do univerzalismu, benevolence a tradice“ (Prudký, 2009, str. 94).

Tyto hodnoty prezentoval v podobě kruhu, což má znázorňovat motivační kontinuum. Postavení hodnotových typů v tomto kruhu ale není náhodné, každý typ má své přesné místo. Udávají ho dvě ortogonální dimenze. První dimenze proti sobě staví posílení ega a překročení sebe sama. Na této dimenzi stojí moc a úspěch, jež zdůrazňují sledování vlastních zájmů, a univerzalismus a benevolence, které se starají o blaho a zájmy druhých. Druhá dimenze proti sobě staví otevřenost změně a konzervaci. Na jedné straně zde stojí samostatnost a stimulace, tedy nezávislé jednání, myšlení, cítění a připravenost k novým zkušenostem, a bezpečnost, konformismus a tradice, tedy sebeomezení, pořádek a odpor ke změnám. Požitkářství v sobě obsahuje prvky otevřenosti ke změně i posílení ega. (Schwartz, 2006, str. 2-3) Osoba se pak dá přiřadit k jednomu hodnotovému typu a její chování vychází z preferencí hodnot onoho typu.

Čím blíže k sobě jsou dvě hodnoty znázorněny, tím podobnější jsou si jejich motivace, čím jsou vzdálenější, tím jsou jejich motivace protichůdnější. Zvláštní postavení mají tradice a konformita. Jejich umístění ve stejné výšce nasvědčuje tomu, že mají společný cíl, kterým je podřízení se sociálnímu očekávání. Z počátku Schwartz předpokládal rovnocenné a vyvážené zastoupení všech typů. Později ale přišel na to, že se celý prostor neskládá z rovnocenných a vzájemně podobných typů hodnot. Jednotlivé výšece jsou různě velké a ani předěly mezi nimi nejsou stejně silné.

Otevřenost změně

Překročení sebe sama

Posílení ega

Konzervace

Typologie osobnosti podle hodnot

Odborníci z oborů filozofie i psychologie se již od pradávna snažili rozdělit osobnosti do různých typů podle různých klíčů neopomínající ani hodnoty. Mezi nejvýznamnější teorie patří Jungova. Jung rozlišoval typy osobnosti podle extrovertního a introvertního zaměření a podle základních funkcí lidské psychiky (myšlení, cítění, vnímání a intuice). Tímto stylem klasifikoval 8 typů osobnosti. Každý z těchto typů je pak charakterizován jinými hodnotami. Extrovertní myšlenkový typ vyznává hodnoty intelekt, spravedlnost, pravda či spása lidstva. Extrovertní citový typ zastává spíše hodnoty altruismus, společenské aktivity, umění, móda, krása a také duchovní život. U extrovertního senzitivního (počítkového) typu se setkáme s hodnotami rozkoš, potěšení, nesebeckost a obětování se pro cíle. A extrovertní intuitivní typ se vyznačuje hodnotami tvoření, samostatnost nebo nevázaná společenskost. Introvertní myšlenkový typ osobnosti vyznává kromě hodnot intelekt a pravda také hodnoty autonomie a ctižádostivost. Introvertní citový typ kromě duchovního života zastává také hodnoty svoboda a nesmrtelnost. Introvertní počítkový typ se vyznačuje hodnotami pohodlný život, sebeúcta, spokojenost a smířlivost a introvertní intuitivní typ hodnotami vzrušující život, fantazie a nezávislost.

S další významnou teorií přišel Eduard Spranger. Ten uveřejnil myšlenku, že existuje koherentní systém šesti hodnot. A každý člověk pak sleduje jednu dominantní

hodnotu. Tato hodnota ovlivňuje nejen chování a myšlení jedince, ale celou jeho osobnost a na základě toho vzniká šest hodnotových typů osobnosti. Jsou to typy teoretický, ekonomický, estetický, sociální, politický a náboženský.

Na Sprangerovu práci navázal Gordon Allport, který sestavil test osobnostních hodnot a přišel na to, že hodnotové typy neexistují v tak úplně čisté podobě, jak tvrdí jeho předchůdce. Jedna hodnota však přeci jen v osobnostním portrétu jedince dominuje. U teoretického typu je to hodnota spravedlnost, u ekonomického typu zisk a u estetického typu je to hodnota krása. Sociálnímu typu dominuje hodnota filantropická láska, politickému typu hodnoty moc, sláva a vliv nad ostatními a náboženskému typu touha po sjednocení.

Charakteristika období mladé dospělosti

Mladá dospělost je v Eriksonově pojetí šesté období a trvá přibližně od 20 do 35 let. Erik Erikson jej pojmenoval intimita proti izolaci. Jedinec má v tomto období tři zásadní vývojové úkoly. Jsou jimi profesní role, tedy najít si stabilní práci, ve které by se uplatnil, dále pak najít si životního partnera, se kterým by sdílel radosti i starosti, a mít s ním potomky, stát se rodičem.

Od předchozího období se liší větší samostatností, sebejistotou, ale také větší zodpovědností za své činy. Dospělý člověk pohlíží na problémy i běžné skutečnosti z různých úhlů a je schopen akceptovat názory druhých. Díky tomu se stabilizují jeho životní postoje a systém hodnot. Na systém hodnot působí také osobní zkušenosti a tlak okolí. Jedinec se v tomto období osamostatňuje od rodičů, nastupuje do zaměstnání a hledá si stálého partnera, se kterým zakládá vlastní domácnost a rodinu.

Partnerství, rodičovství a jejich vliv na hodnoty

Velkým úkolem dospělosti je najít životního partnera, se kterým by jedinec sdílel své potřeby a zájmy, radosti i strasti. Díky partnerství se mladý dospělý učí porozumět druhým lidem i sám sobě. Dokáže přizpůsobit své vlastnosti druhému člověku. Na své hodnoty se tedy již nedívá jen ze svého pohledu, ale i z pohledu svého partnera, a znovu hodnoty třídí a seřazuje.

Společnost od partnerů očekává, že budou mít potomky. Pro oba z nich, zejména však pro matku, to znamená velkou změnu v životě. Mateřství je pro ženy velmi složitě vnímaným a komplexně prožívaným obdobím (Bartlová, 2007, str. 304).

Dítě přináší nejen radosti, ale také velkou zodpovědnost a nový úkol a cíl v životě dospělého. Hoffman a Hoffman (1973, in Šťastná, 2007) stanovili sadu 9 základních hodnot, které dítě poskytuje svým rodičům. Jsou to status dospělosti a sociální identita, expanze za hranice vlastního života. Dítě dává pocit reprodukce sebe sama, pocit jisté "nesmrtelnosti". Další hodnotou je pocit morálnosti. Rodič se vzdává vlastních zájmů pro blaho nové osoby. Dítě také přináší vazby primární skupiny (pocit přidružení - afiliace), pocit kreativity, naplnění a kompetence, je zdrojem stimulace, novosti v životě, zábavy, ale také zdrojem moci a současně přináší pocit kontroly nad někým jiným, sociální srovnání a soutěžení a ekonomickou užitečnost. Lidé mají univerzálně pocit vnitřní nejistoty v životě, kterou se snaží redukovat a mezi možné strategie patří také rodičovství. Matka by měla mít mezi svými hodnotami zařazenou hodnotu altruistická láska, kterou se realizuje pozitivní vztah k lidem. Projevuje se bezpodmínečnou péčí, odpovědností, úctou a porozuměním.

Bartlová (2007) provedla na toto téma výzkum. Matky v něm uváděly, že mateřství se pro ně stalo zdrojem vlastní identity, zralosti, vědomí výjimečnosti a potřebnosti, větší jistoty v sebe samu, životního uspokojení, ujasnění priorit či potvrzení ženství. Porod pro ně navíc znamenal pocit vlastního úspěchu.

Předchozí výzkumy a jejich výsledky

Výzkumy, které byly na toto téma provedeny, přinesly mnohé výsledky. Zjištěny byly rozdílné výsledky u respondentů s rozdílným pohlavím, věkem, vzděláním, politickou orientací či velikostí obce, ve které žijí. Lišily se také z hlediska počtu dětí a skutečnosti, že respondent žije s partnerem či bez něj.

Z hlediska pohlaví bylo zjištěno, že ženy považují za důležitější hodnoty jako je rodina nebo náboženství. Naopak muži více preferují hodnoty práce a volný čas (Šmídová, Vávra, 2010). Ze Schwartzových typů jsou pro ženy více než pro muže důležitější všechny kolektivistické typy a méně důležité individualistické typy (Hnilica, 2007). Kolektivistické jsou typy Univerzalizmus, Benevolence, Konformismus, Tradice a Bezpečnost. Individualistické jsou naopak Úspěch, Moc, Požitkářství, Stimulace a Samostatnost.

Hodnota mít dítě si obecně udržuje vysokou pozici v hodnotovém systému českých mužů i žen (Šťastná, 2007).

Doc. Řehan a doc. Cakirpaloglu (2000) provedli výzkum hodnotové orientace u mladé generace (18 až 22 let). Použili k němu Rokeachův Test hierarchie hodnot a zjistili, že mladí lidé preferují mezi terminálními hodnotami Svobodu, Rodinné bezpečí, Zralou lásku, Štěstí, Upřímné přátelství, Mír ve světě, Moudrost a Vnitřní harmonii. Z instrumentálních hodnot to jsou Zodpovědnost, Poctivost, Veselost, Odvaha, Ochota, Čistota a Laskavost. Další výzkum (prováděný mezi studenty) přišel s výsledky říkajícími, že čím je student starší, tím je pro něj významnější hodnota samostatnost (Sič, Mrhálek, Kajanová, 2012). Díky Evropskému výzkumu hodnot se přišlo na to, že s rostoucím věkem jsou jedinci více kolektivističtí a méně individualističtí (Hnilica, 2007, str. 449). Hodnoty vztahující se k dětem mají pro mladší ženy menší význam než pro starší ženy. Zajímavé ale je, že mezi ženami s jedním dítětem je tomu spíše naopak. S hodnotami vztahujícími se k dětem méně často souhlasí starší ženy než mladší matky (Šťastná, 2007).

Co se týče vzdělání, výzkumy ukázaly, že čím vyššího vzdělání respondent dosáhl, tím jsou pro něj důležitější hodnoty rodina, práce, náboženství a politika. Naopak hodnotu volný čas preferují více respondenti s nižším vzděláním (Šmídová, Vávra, 2010). Hodnota mít dítě je nejvíce oceňována respondentkami se středoškolským vzděláním (Šťastná, 2007). Zkoumány byly také Schwartzovy hodnotové typy s výsledky takovými, že typ konzervace s rostoucím vzděláním klesá, otevřenost ke změně a posílení ega se nemění a překročení sebe sama se s rostoucím vzděláním zvětšuje (Vávra, 2007).

Podíváme-li se na to, jak s hodnotami souvisí politická orientace, zjistíme, že levicově orientovaní respondenti se přiklánějí k hodnotovým typům Spravedlnost a Tradice a pravicově orientovaní jedinci se přiklánějí k typům Úspěch a Moc (Hnilica, 2001). V tomto výzkumu bylo také zjištěno, že čím více člověk souhlasí s typem Úspěch, tím optimističtěji vidí svou budoucnost. A naopak čím více souhlasí s typem Spravedlnost, tím vidí svou budoucnost hůře.

Další výzkumy se zabývali např. velikostí obce, ve které respondentky bydlí, počtem dětí, které respondentka má, nebo faktem, že žije s partnerem v jedné domácnosti či zda jsou manželé či nikoliv. Čím menší obec byla, tím více žena souhlasila s hodnotami týkající se dětí. Stejně tak čím více dětí respondentka měla, tím více souhlasila s hodnotami s nimi spojenými. Ženy žijící s partnerem oproti respondentkám žijícím bez něj

více souhlasí s hodnotami, které se váží k dětem (Šťastná, 2007). Jedinci žijící v manželství kladou větší důraz na hodnoty typu Posílení ega a Konzervace. Jedinci nežijící v manželském svazku se více přiklánějí k typům Otevřenost změně a Překročení sebe sama (Hnilica, 2007).

Obecně můžeme říci, že nejdůležitější roli v životě přikládají čeští občané trvalému partnerskému vztahu, tomu mít vlastní potomstvo a dosažení úspěchů v zaměstnání (Horáková, 2005). Rodiče se nejvíce snaží předat ve výchově svým dětem hodnoty pracovitost, skromnost, statečnost, lásku, cílevědomost a poctivost. Prudký (a kol., 2009a) uvádí ve své knize, že „pro zachování lidství v člověku je nutné výchovou podporovat interiorizaci takových hodnot, jako jsou pravda, láska, krása, spravedlnost a civilizovanost“.

Empirická část

Výzkumný problém a cíl práce

Ve své práci jsem se zaměřila na hodnoty žen. Cílem výzkumu bylo zjistit, jak vypadá systém hodnot u žen bez dětí, u těhotných žen a u žen, které už dítě mají. Chtěla jsem se dozvědět, zda existuje prokazatelný vliv významných životních událostí, jako je těhotenství a mateřství, na hodnotový systém. Zda mají tyto skupiny žen hodnoty odlišně seřazené do uznávaného žebříčku nebo existuje souvislost mezi příslušenstvím ženy do jedné ze tří skupin a jejím charakterizujícím hodnotovým typem. A také jsem se jich dotazovala, jaké mají životní cíle a jak jsou se svým životem spokojené. I zde jsem se snažila určit, zda rozdíly mezi skupinami žen existují či nikoliv.

Formulace hypotéz

H1: Mezi jednotlivými skupinami žen jsou prokázány statisticky významné rozdíly v příslušnosti k jednomu z deseti Schwartzových hodnotových typů.

H2: Mezi jednotlivými skupinami žen jsou prokázány statisticky významné rozdíly v hierarchii hodnot dle Rokeache.

H3: Ženy ze skupiny bez dětí uvádějí nejčastěji mezi životními cíli na prvním místě téma láska.

H4: Ženy ze skupiny těhotné a ze skupiny s dětmi uvádějí nejčastěji mezi životními cíli na prvním místě téma rodina.

H5: Ženy ze skupiny bez dětí udávají statisticky významně vyšší životní spokojenost než ženy z ostatních skupin.

H6: Ženy ze skupiny těhotné udávají statisticky významně nižší životní spokojenost než ženy z ostatních skupin.

Výzkumný soubor

Při určování kritérií pro výběr respondentů k výzkumu jsem se snažila omezit na minimum všechny nežádoucí proměnné. Nejprve jsem zvolila pohlaví. Zde bylo jasné, že půjde o ženy. Problém ale nastal u dalších proměnných, neboť jsem potřebovala mít respondentek dostatečné množství.

Nakonec jsem tedy zvolila ženy ve věku 25 - 30 let se středoškolským vzděláním, pracující a žijící s partnerem dlouhodobě ve společné domácnosti (min. 1 rok, přičemž nezáleželo, jestli jsou manželé či nikoliv). V případě těhotenství jsem vybírala ženy prvorodičky v druhém trimestru těhotenství. A do skupiny žen s dětmi jsem zařadila ženy s jedním dítětem do jednoho roku, které byly na mateřské dovolené.

Ženy jsem oslovovala prostřednictvím letáčku umístěného v gynekologických ordinacích v několika krajích. V letáčku (viz příloha) byly uvedeny údaje o mě a mé práci. Dále jsem zde uváděla všechna výše zmíněná kritéria a prosila takové ženy, aby se mi ozvaly. Následně jsem jim pak poslala či předala dotazník k vyplnění. Další respondentky jsem hledala na internetu na webových stránkách nebo diskusních fórech určených těhotným ženám a maminkám a to opět formou letáčku s odkazem na vyplnění elektronického dotazníku.

Dotazník vyplnilo 131 žen, 8 z nich jsem ale nemohla do výzkumu zařadit, protože byl chybně či neúplně vyplněn. Výsledný výzkumný soubor tedy tvořilo 123 žen. Z toho bylo 44 respondentek bez dětí, 30 těhotných a 49 respondentek, které již dítě měly.

Metody získávání dat

Výzkum, který jsem ve své práci použila je kvantitativní. Jako konkrétní metody jsem k němu zvolila dva dnes asi nejčastěji používané dotazníky: Rokeachův hodnotový inventář a Dotazník podoby hodnot PVQ Shaloma Schwartze. Tyto dotazníky jsem ještě doplnila o třetí a to o Dotazník životní spokojenosti SEIQoL.

Výsledný dotazník použitý v mém výzkumu uvádím v příloze. Respondentky v něm měli za úkol nejprve vyplnit základní údaje týkající se jejich věku, vzdělání, partnera, příslušnosti ke skupině a případně upřesnění údajů. Poté již přistupovaly k vyplnění samotného dotazníku, který se skládal ze tří částí.

V první části měly před sebou v krátkosti popsané osoby. Jejich úkolem bylo si popis přečíst a pak na uvedené šestibodové škále označit, jak moc se jim tato osoba podobá. Těchto popisů bylo celkem 21. Jednomu hodnotovému typu přitom odpovídají vždy dva popisy osob, kromě typu Univerzalismus, kterému patří tři popisy.

Ve druhé části dotazníku bylo úkolem respondentek seřadit uvedené hodnoty podle toho, jak moc jsou pro ně důležité. Hodnot bylo celkem 36 a byly rozdělené do dvou

skupin. Nejprve měli seřadit 18 terminálních hodnot a následně 18 instrumentálních hodnot.

A ve třetí části dotazníku uváděli respondentky, jaké jsou jejich životní cíle. Měly jich uvést celkem pět a ke každému měly ještě uvést, na kolik procent se jim daří tento cíl plnit a na kolik procent je pro ně tento cíl důležitý. Úplně v závěru dotazníku se měly zamyslet, jak jsou se svým životem spokojeni a vyjádřit to na uvedené přímce.

Metody zpracování a analýzy dat

Ke zpracování dat získaných z vyplněných dotazníků jsem použila program MS Excel. Nejprve jsem všechna data rozdělila a zapsala do několika tabulek. Do které tabulky budou jednotlivá data patřit, záviselo na tom, o jakou část dotazníku šlo a do jaké skupiny osoba vyplňující dotazník patřila. Na každou část dotazníku pak bylo třeba použít jinou statistickou metodu.

První část tvořil dotazník podle Shaloma Schwartze. Jelikož měly respondentky popsat podobnost uvedených portrétů pomocí čísel od jedné do šesti, hledala jsem nejprve rozdíly mezi skupinami v četnostech jejich odpovědí. Další postup byl již o něco složitější. Jednomu hodnotovému typu odpovídalo několik popisů osob, bylo tedy nutné spočítat průměrné bodové ohodnocení pro každý z deseti hodnotových typů u všech respondentek. Ty jsem pak rozdělila do jednotlivých skupin podle skupin žen a porovnávala mezi sebou. K tomu jsem nejprve použila Fisherův F-test, abych zjistila, zda je mezi rozptyly statisticky významný rozdíl, a na základě toho jsem pak použila Studentův t-test s nerovností rozptylu.

Druhou část celého dotazníku tvořil Rokeachův hodnotový inventář. Výsledkem zde bylo u každé uvedené hodnoty respondentkou uvedené skóre podle důležitosti dané hodnoty. Z těchto dat jsem určila u každé z uvedených hodnot medián a ty taktéž porovnávala pomocí Fisherova F-testu a následně Studentova t-testu, tentokrát ale s rovností rozptylu.

Jako třetí část jsem zařadila Dotazník životní spokojenosti SEIQoL. Tento dotazník měl za úkol dokreslit údaje z prvních dvou částí. Zajímalo mne, jaké životní cíle udávaly ženy na první místo, tedy jako jejich nejdůležitější a nejhodnotnější cíl. Tyto cíle jsem zařadila do třech tabulek dle skupin žen. A po zhodnocení svých životních cílů a

spokojenosti s nimi měly respondentky už jen poslední malý úkol. Na uvedené čáře vyznačit, jak moc jsou spokojené s vlastním životem. Pro výpočet rozdílu mezi jednotlivými skupinami jsem z této čáry udělala stupnici od 0 do 500, čímž jsem u každé respondentky získala číselnou hodnotu její spokojenosti. Takto získané údaje jsem opět rozdělila do třech skupin a následně porovnála Studentovým t-testem. Podle výsledku F-testu jsem zvolila t-test s nerovností rozptylu.

Výsledky a jejich interpretace

Hned v úvodu této kapitoly musím říct, že výsledky Dotazníku podoby hodnot Shaloma Schwartze i Rokeachova hodnotového inventáře ukázaly, že mezi ženami bez dětí, těhotnými ženami a ženami, které již děti mají, nejsou statisticky významné rozdíly. Přesto nebo možná právě proto ale stojí za to, se na všechny výsledky postupně podívat.

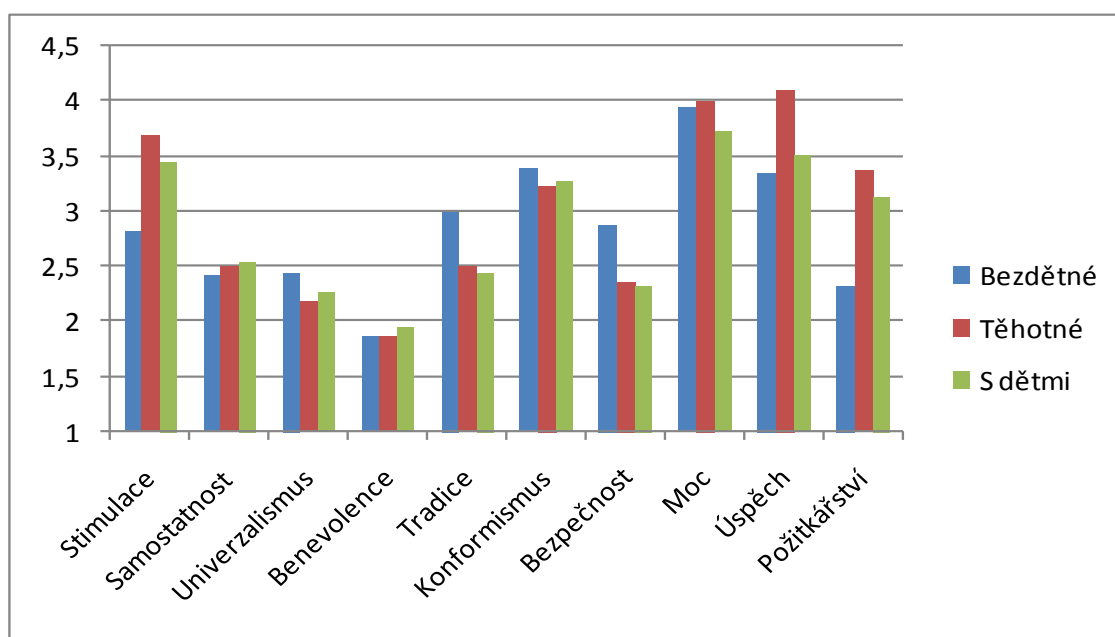
Nejprve jsem tedy porovnála četnosti jednotlivých odpovědí mezi skupinami žen. To ukazuje následující tabulka:

	Ženy bez dětí	Těhotné ženy	Ženy s dětmi
1	146	85	146
2	276	207	325
3	242	136	286
4	151	82	139
5	79	104	98
6	30	16	35

Jak je vidět, nejvíce ženy uváděly číslo 2, tedy osoba se mi podobá. Na druhém místě je pak odpověď 3, podobá se mi trochu. Nejvíce se pak liší skupina těhotných žen, které častěji než ženy z ostatních skupin odpovídaly číslem 5, to znamená, osoba se mi nepodobá. Skupina žen bez dětí a žen s dětmi se mezi sebou téměř neliší. Můžeme to tedy shrnout tak, že ženy udávaly s uvedenými portréty z větší části souhlasné stanovisko.

Druhým krokem, který jsem udělala, bylo stanovení průměrného skóre pro deset hodnotových typů u každého jedince. Ty jsem následně rozdělila do již známých třech skupin. A nakonec jsem ještě u každého z deseti typů spočítala průměrné skóre pro každou skupinu. Výsledek tohoto mého snažení znázorňuje následující tabulka a pro lepší přehlednost také graf.

	Stim.	Samos.	Univ.	Benev.	Tradice	Konf.	Bezp.	Moc	Úspěch	Požitk.
Ženy bez dětí	2,81	2,42	2,43	1,87	3	3,38	2,87	3,94	3,35	2,33
Těhotné ženy	3,68	2,5	2,18	1,86	2,5	3,23	2,36	4	4,09	3,36
Ženy s dětmi	3,44	2,53	2,27	1,95	2,44	3,27	2,32	3,71	3,5	3,13

Z těchto dat vyplývá, že všechny skupiny žen nejvíce souhlasily s portréty, jež určují hodnotu Benevolence. Naopak nejméně se skupiny žen bez dětí a s dětmi podobají portrétům značící hodnotu Moc. Těhotné ženy nejvíce nesouhlasí s hodnotou Úspěch. Podle mého názoru je pro ně totiž samotné těhotenství velký úspěch a nepociťují tedy již tolik tuto potřebu.

Z tabulky i grafu je vidět, že se data napříč skupinami příliš neliší, což potvrdil i výpočet t-testu, podle kterého nejsou mezi skupinami statisticky významné rozdíly. Jsou ale patrné jisté náznaky. Například že bezdětné ženy více souhlasí s hodnotami Stimulace a Požitkářství než ženy ze zbylých dvou skupin. Tuto tendenci si vysvětluji tím, že ženy s dětmi nemají právě díky dítěti o nové zážitky nouzi, požitky dopřejí dítěti a samy si přejí spíše klid. Stejně je tomu tak i u žen těhotných. Již samotné těhotenství je pro ně velkým zážitkem a spíše než vlastní požitky je zajímavá bezpečnost a zdravý vývoj miminka. Na druhou stranu těhotné ženy a ženy s dítětem více než ženy bez dětí souhlasí s hodnotami Tradice a Bezpečnost. Podle mého názoru má i tento trend jednoduché vysvětlení. Nová role matky s sebou nese kromě jiného úkol, předat své zkušenosti další generaci, a to

včetně tradic. Zároveň s sebou nese zodpovědnost za potomka, což znamená dbát o jeho bezpečnost. Oproti tomu ženy bez dětí mají zodpovědnost pouze za sebe.

Kromě Benevolence se všechny ženy shodly na souhlasném stanovisku s typy Samostatnost a Univerzalismus. Již méně pak všechny skupiny žen souhlasily s typem Konformismus.

Ve druhé části analýzy výsledků jsem porovnávala terminální a instrumentální hodnoty seřazené podle hodnot mediánů. Ani v této části nebyl prokázán statisticky významný rozdíl.

Ženy bez dětí seřadily uvedené hodnoty následovně:

(číslo v závorce znamená výši mediánu pro danou hodnotu a uvedenou skupinu žen)

Terminální hodnoty:

Rodinné bezpečí (1)
Zralá láska (3)
Spokojenost (5)
Štěstí, Upřímné přátelství, Moudrost (6)
Vnitřní harmonie (6,5)
Svoboda (7)
Sebeúcta (9)
Pocit úspěšnosti, Rovnost (11,5)
Pohodlný život (12)
Společenské uznání (12,5)
Mír ve světě (13,5)
Bezpečnost národa, Krása (14)
Vzrušující život (15)
Spása duše (17)

Instrumentální hodnoty:

Zodpovědnost, Poctivost (4)
Veselost (5)
Laskavost (7)
Ochota, Nezávislost (7,5)
Intelekt (9)
Schopnost, Ctižádostivost (9,5)
Přívětivost, Svobodomyslnost (10)
Sebekontrola (10,5)
Logika (11)
Odvaha (11,5)
Čistota, Fantazie (13)
Smířlivost, Poslušnost (13,5)

Seřazené hodnoty podle těhotných žen:

Terminální hodnoty:

Rodinné bezpečí (1)
Zralá láska (3,5)
Upřímné přátelství (5)
Spokojenost, Svoboda (7)
Moudrost, Štěstí (7,5)

Instrumentální hodnoty:

Zodpovědnost (3)
Poctivost (4,5)
Ochota (6,5)
Ctižádostivost (7)
Odvaha, Intelekt, Laskavost (7,5)

Sebeúcta (8)	Veselost (8)
Vnitřní harmonie (10)	Svobodomyslnost, Nezávislost (9,5)
Mír ve světě (10,5)	Sebekontrola, Čistota (10,5)
Pocit úspěšnosti (11)	Přívětivost (11)
Rovnost (11,5)	Schopnost (11,5)
Bezpečnost národa, Pohodlný život (12,5)	Fantazie (12,5)
Vzrušující život, Společenské uznání (15)	Smířlivost, Logika (13)
Krása (16)	Poslušnost (15,5)
Spása duše (17)	

A nakonec ženy s dětmi uváděly hodnoty v tomto pořadí:

Terminální hodnoty:	Instrumentální hodnoty:
Rodinné bezpečí (1)	Zodpovědnost (2,5)
Vnitřní harmonie (5)	Poctivost (5)
Štěstí (5,5)	Veselost (5,5)
Spokojenost (6)	Schopnost (6)
Zralá láska, Upřímné přátelství (7)	Ctižádostivost (7,5)
Moudrost (7,5)	Ochota (8)
Pohodlný život, Sebeúcta (9)	Čistota, Laskavost (9)
Svoboda (9,5)	Přívětivost, Odvaha (10)
Pocit úspěšnosti, Mír ve světě,	Intelekt (10,5)
Bezpečnost národa (12)	Sebekontrola (11)
Rovnost (12,5)	Nezávislost, Smířlivost, Fantazie,
Vzrušující život (13,5)	Svobodomyslnost (12)
Krása (14)	Logika (14)
Společenské uznání (15)	Poslušnost (16)
Spása duše (16)	

Z uvedených hierarchií můžeme vyčíst, že všechny skupiny žen dosazovaly u terminálních hodnot na první místo Rodinné bezpečí a na poslední místo hodnotu Spása duše. U instrumentálních hodnot se také shodly. Na prvním místě uváděly Zodpovědnost, hned za ní Poctivost a na posledním místě Poslušnost.

Nepatrný rozdíl ale spatřuji v postavení hodnoty Zralá láska u žen s dětmi. Oproti ostatním skupinám se spolu s hodnotou Upřímné přátelství zařadila až na páté místo.

Vysvětlení nacházím v dítěti, které se pro ženu v tomto období stává prioritou. Vztah s partnerem je v tomto období, řekla bych, na druhém místě. Stejně tak se u nich vyskytla Svoboda o něco níž než u zbylých skupin, což bych znovu vysvětlila přítomností dítěte v jejich životě. Musí s ním totiž počítat ve všech svých plánech. Naopak více než ostatní skupiny si ženy s dětmi cení hodnoty Vnitřní harmonie a Pohodlný život. I to je, řekla bych, pochopitelné. Celá situace je pro ně nová a je pro ně tedy důležité, aby všechno šlo hladce a nemusely se všeho příliš obávat. Nejhůře se Vnitřní harmonie umístila v hierarchii hodnot těhotných žen. Těhotenství s sebou přináší nejen tělesné ale i psychické změny a ženy se s nimi lépe či hůře vyrovnávají. Myslím si tedy, že vnitřní harmonie pro ně není zrovna prioritou. Ženy bez dětí se pak od ostatních skupin žen liší postavením hodnoty Společenské uznání ve své hierarchii. Ženy těhotné a ženy s dětmi už jistě uznání od společnosti mají. Splnily totiž svůj vývojový úkol. Kdežto ženy bez dětí, se musí o společenské uznání zasloužit jiným způsobem, čímž se pro ně stává tato hodnota důležitější.

Překvapilo mě ale, jak daleko od sebe se v žebříčku těhotných žen umístily hodnoty Mír ve světě a Bezpečnost národa. Čekala bych spíše, že budou na stejném místě, popřípadě těsně za sebou. Druhou logickou variantou by podle mého názoru bylo umístění hodnoty Bezpečnost národa výrazněji výše než hodnoty Mír ve světě. To, co ale ukázaly výsledky tohoto výzkumu, si vysvětlit neumím.

Podíváme-li se na instrumentální hodnoty, zjistíme, že ženy bez dětí zařadily ve svém žebříčku na rozdíl od žen z dalších skupin o něco výše hodnoty Laskavost a Logika. Vyšší postavení Logiky se dá podle mého názoru dát do souvislosti s terminální hodnotou Společenské uznání. Jak bude patrné v další části výzkumu, ženy bez dětí uvádějí mezi svými životními cíli téma vzdělání. Vyšším vzděláním se snaží docílit společenského uznání a k tomu jim pomáhá právě logika. Naopak méně než ostatní skupiny oceňovaly ženy bez dětí hodnoty Ctižádostivost, Odvaha a Čistota. Čistoty si podle mě ženy těhotné a s dětmi cení více kvůli bezpečnosti dítěte. Je ale také možné že za tento výsledek může rozdílné chápání slova čistota. V žebříčku těhotných žen můžeme najít malý rozdíl v postavení hodnoty Odvaha, která se u této skupiny nachází výše než u ostatních, a v postavení hodnot Veselost a Schopnost, které tyto ženy umístily níže. Nižší pozice instrumentální hodnoty Veselost je podle mě ze stejného důvodu jako nižší postavení terminální hodnoty Vnitřní harmonie. Oproti tomu vyšší postavení hodnoty Odvaha přisuzuji blížícímu se porodu a přirozenému strachu z něj. U žen s dětmi jsme mezi

terminálními hodnotami viděli oproti dalším skupinám malý pokles hodnoty Svoboda. Mezi instrumentálními hodnotami tomu odpovídá pokles hodnot Nezávislost a Svobodomyšlnost. Kromě nich pozorují ještě nepatrný pokles hodnoty Intelekt.

Třetí část výzkumu byla spíše doplňující. V následujících tabulkách uvádím cíle, které jednotlivé ženy zařadily na první místo a počty těchto odpovědí.

Ženy bez dětí:

Cíle	Počet
Rodina	12
Láska	11
Zdraví, Vzdělání, Bydlení	po 5
Peníze, Přátelé, Práce	po 2

Těhotné ženy:

Cíle	Počet
Rodina	11
Nekomplikovaný porod	10
Zdraví	5
Láska	4

Ženy s dětmi:

Cíle	Počet
Rodina	36
Zdraví	6
Láska, Bydlení, Spokojenost, Práce, Peníze, Přátelé, Koníčky	po 1

Ani v této části výzkumu se jednotlivé skupiny žen mezi sebou neliší. Nejčastěji respondenty udávali jako svůj nejdůležitější životní cíl téma rodina, ačkoliv každá z nich si pod tímto pojmem představí něco trochu jiného. Ženy bez dětí toto téma vysvětlovaly např. přáním mít děti nebo udržováním kladných vztahů s rodiči a dalšími členy rodiny. Těhotné ženy a ženy s dětmi naopak dodávaly, že by chtěly dobře pečovat o své dítě a řádně jej vychovat.

Ženy bez dětí pak také výrazně často uváděly téma láska, přály si být dobrou životní partnerkou. Stejně tak ženy těhotné udávaly často mezi cíli zvládnout porod bez

komplikací a přivést na svět zdravé a krásné miminko. Poměrně málo často se mezi životními cíli žen všech skupin objevovalo téma zdraví. Některé ženy jej dokonce vůbec neuvedly. Říká se, že člověk neví, co všechno má, dokud to neztratí. A to asi bude i vysvětlením tohoto problému. Lidé berou své zdraví jako samozřejmost a neuvědomují si, jak je křehké.

Tak jako v celém výzkumu ani v poslední části se neukázaly statisticky významné rozdíly mezi jednotlivými skupinami žen. Nejvíce jsou se svým životem spokojené ženy ze skupiny s dětmi. Na stupnici od 0 do 500 je průměrná hodnota jejich spokojenosti 319,2. Za nimi se na pomyslném žebříčku umístily ženy bez dětí s číselnou hodnotou 282,4. A nejméně spokojené jsou ženy těhotné, které udávaly průměrně číslo 250,7.

Z těchto výsledků vyplývá, že ženy bez dětí a ženy s dětmi jsou se svým životem spíše spokojené. Průměrné hodnoty jejich spokojenosti jsou ve druhé polovině stupnice. U těhotných žen je průměrná hodnota téměř v polovině. Tento fakt si vysvětluji jejich obavami z blížícího se porodu a také nejistotou, zda se miminko narodí zdravé. Původně jsem si myslela, že ženy bez dětí budou více spokojené než ženy s dětmi. Více jsem se totiž setkávala s názorem, že děti přinášejí jen starosti a o mnoho věcí žena díky nim přijde. Výsledky mého výzkumu mě ale příjemně překvapily.

K platnosti hypotéz

H1: Mezi jednotlivými skupinami žen jsou prokázány statisticky významné rozdíly v příslušnosti k jednomu z deseti Schwartzových hodnotových typů.

Tuto hypotézu podle výsledků výzkumu zamítám.

H2: Mezi jednotlivými skupinami žen jsou prokázány statisticky významné rozdíly v hierarchii hodnot dle Rokeache.

I tuto hypotézu musím po zhodnocení výsledků zamítnout.

H3: Ženy ze skupiny bez dětí uvádějí nejčastěji mezi životními cíli na prvním místě téma láska.

Tuto hypotézu také zamítám. Výsledky výzkumu ukázaly, že ženy bez dětí uváděly nejčastěji na prvním místě téma rodina.

H4: Ženy ze skupiny těhotné a ze skupiny s dětmi uvádějí nejčastěji mezi životními cíli na prvním místě téma rodina.

Tuto hypotézu mohu jako jedinou přijmout. Výsledky výzkumu potvrdily, že ženy těhotné a s dětmi opravdu udávaly nejčastěji mezi svými životními cíli na prvním místě téma rodina.

H5: Ženy ze skupiny bez dětí udávají statisticky významně vyšší životní spokojenost než ženy z ostatních skupin.

Zamítám i tuto hypotézu,

H6: Ženy ze skupiny těhotné udávají statisticky významně nižší životní spokojenost než ženy z ostatních skupin.

A nakonec zamítám i poslední hypotézu. Těhotné ženy sice vyjadřovaly se svým životem menší spokojenost než ženy z ostatních skupin, ale tento rozdíl nebyl statisticky významný.

Diskuze

Cílem mé práce bylo zmapovat životní hodnoty žen. V teoretické části jsem se nejprve snažila zmapovat rozdílné chápání pojmu hodnota a dalších souvisejících pojmů. Dále jsem se pokusila o přiblížení dvou dnes podle mého názoru nejvýznamnějších teorií hodnot. Právě tyto teorie jsem si zvolila jednak proto, že jsou v dnešním světě považovány za nejuznávanější, jednak proto, že jsem k získání dat použila metody právě těchto autorů a nakonec pro svůj sympatický postoj k těmto teoriím. V praktické části pak bylo mým cílem zjistit, jaké hodnoty dnes mladé ženy uznávají, jaké hodnotové typy je charakterizují a jak vypadá žebříček jejich uznávaných hodnot. Snažila jsem se přitom zjistit, zda tyto skutečnosti ovlivňují významné životní změny, jakými jsou těhotenství a mateřství.

Zároveň jsem se snažila zabránit tomu, aby byly případné rozdíly přičítány některé z dalších proměnných. Ke zkreslení výsledků mohlo dojít např. věkem respondentek. Stejně tak mohlo dojít ke zvýraznění rozdílů mezi skupinami vlivem toho, zda respondentky pracují či nikoliv. A s tím samozřejmě souvisí i dosažené vzdělání respondentek. Aby nemohl být případný rozdíl v hodnotách přičítán jiné proměnné, než je právě těhotenství a mateřství, zvolila jsem poměrně úzké věkové rozhraní 25 až 30 let, vzdělání středoškolské a zaměstnání jako podmínku. Ženy také musely mít stálého partnera. Žena, která nemá s kým rodinu zakládat, by mohla tuto hodnotu odsouvat na spodnější příčky.

To, co opravdu mohlo výsledky výzkumu ovlivnit, je skutečnost, zda mají ženy manžela nebo pouze přítele. Podmínkou bylo pouze mít stálého partnera a žít s ním ve společné domácnosti. Víc jsem tuto proměnnou nespécifikovala. Dalším kritériem je, zda ženy pocházejí z malé vesnice či velkého města. To jsem do svého výzkumu nezařadila, neboť jsem tomu nepřikládala příliš velký význam. Stejně tak jsem u účastnic výzkumu nezjišťovala, z jakého kraje republiky pocházejí. V Českých Budějovicích a Olomouci jsem obešla některé gynekologické ordinace osobně, ordinace z jiných měst po celé ČR jsem oslovovala prostřednictvím e-mailů. A také jsem letáček umístila na několik webových stránek určených ženám. Díky tomu se mohly dobrovolnice hlásit odkudkoliv.

Podle mého názoru jsem rozdala velký počet letáčků, a proto mě překvapilo, kolik žen se nakonec ozvalo a dotazník vyplnilo. Vzhledem k počtu žen splňujících podmínky tohoto výzkumu, kterých je v ČR kolem 200 000, je výzkumný vzorek velmi malý. Většina

rozdílů mezi skupinami žen nedosahovala hladiny statistické významnosti a myslím si, že pokud by bylo respondentek více, některé výsledky by statistické významnosti dosáhly.

Všechny ženy ale vyplnily dotazník dobrovolně ze své vlastní vůle, psali v něm pouze o sobě, nikoliv o jiných osobách a navíc anonymně, čímž jsem se snažila předejít etickým problémům.

V kapitole o předchozích výzkumech jsem uvedla jednu práci, ve které bylo zjištěno, že ženy ve svých hodnotách preferují nejčastěji rodinu či náboženství. Můj výzkum v tomto ohledu potvrdil pozici rodiny jako nejdůležitější hodnoty v systému hodnot českých žen. Hodnota spása duše, která by mohla reprezentovat náboženství, se zde ale umístila u všech skupin žen na místě posledním.

Studentka UPOL se ve své bakalářské práci na téma Dítě vs. kariéra (Formánková, 2011) zabývala ženami s vysokoškolským vzděláním. Výsledkem jejího výzkumu bylo, že tyto ženy, berou narození dítěte spíše jako překážku v budování své kariéry. U žen se středoškolským vzděláním tento problém nenacházím. Všechny ženy uváděly na prvním místě hodnotu Rodina. Ženy bez dětí sice v Dotazníku životní spokojenosti SEIQoL uváděly také cíle vysokoškolské vzdělání či povýšení v práci. Tato témata se ale objevovala na spodnějších příčkách.

V dalším výzkumu bylo zase zjištěno, že individualisticky orientovaní jedinci příznivěji hodnotí svůj životní standard a spokojenost se životem (Hnilica a kol., 2006). Výsledky mého výzkumu ukazují něco jiného. S individualistickými hodnotovými typy o trochu více souhlasily ženy bez dětí. Větší životní spokojenost ale uváděly ženy s dětmi.

Kromě práce Formánkové jsem se inspirovala také prací nazvanou Hodnoty a životní spokojenost matek v období rodičovské dovolené (Vlačková, 2010). Ačkoliv zde šlo o matky s dětmi ve věku 18 až 36 měsíců a v mé práci o matky s dítětem do jednoho roku, výsledky mého výzkumu se s těmito výsledky shodují. Ženy staví ve svém žebříčku hodnot na první místo Rodinné bezpečí a na poslední místo hodnotu Spása duše. Dále autorka této práce zjistila, že ženy, které zůstaly se svými dětmi doma, preferují hodnoty Vzrušující život, Bezpečnost národa a Moudrost. S tím mohu souhlasit pouze u hodnoty Moudrost. Hodnoty Bezpečnost národa s mediánem 12 a Vzrušující život s mediánem 13,5 se objevily až ve druhé polovině žebříčku. U instrumentálních hodnot se naše výzkumy

také shodly. Ženy zařadily na první místo Zodpovědnost a na poslední místo Poslušnost. Kromě toho také shodně preferovaly hodnotu Veselost.

Podle Evropského sociálního výzkumu z roku 2002 (in Řeháková, 2006) by se ženy v ČR daly významně častěji přiřadit do Schwartzova typu Překročení sebe sama. Tento typ reprezentují hodnotové typy Univerzalismus a Benevolence. Tyto výsledky mohou na základě svých výsledků potvrdit.

Ačkoliv výzkum není reprezentativní, doufám, že má práce bude přínosem pro další zkoumání. Téma hodnoty je velmi rozsáhlé a jako většina psychologických témat ve své teorii značně nejednotné. Snažila jsem se proto ho svým následníkům trochu zpřehlednit a svým výzkumem přinést další poznatky. Jedním z nich je například to, že těhotenství a mateřství sice přináší do života žen velké změny, na jejichž základě některé ženy skutečně přehodnotí svůj systém hodnot. Jedná se ale spíše o individuální případy, neboť systém hodnot se mezi ženami bez dětí, těhotnými ženami a ženami s dětmi statisticky významně neliší. V budoucnosti by stálo za to provést výzkum longitudinální, který by lépe zjistil, zda se jednotlivé ženy vlivem těchto událostí skutečně mění. Problémem zde ale zůstává fakt, že se ženy mohou měnit například věkem či vlivem dalších skutečností. Na škodu by nemusel být ani stejný výzkum provedený u mužů, ačkoliv pro ně není narození potomka až taková změna jako pro ženy.

Závěr

Jak jsem již výše uvedla, cílem této práce bylo zmapovat systém hodnot českých žen a zjistit, jestli mezi nimi existují rozdíly v závislosti na tom, zda mají či nemají děti, nebo svého potomka čekají. Výzkumu se zúčastnily ženy ve věku 25 až 30 let se středoškolským vzděláním, které pracují a mají stálého partnera, se kterým žijí ve společné domácnosti minimálně rok. Tyto ženy byly rozděleny do tří skupin: na ženy bez dětí, těhotné ženy a ženy s dětmi. V případě těhotných žen šlo o prvorodičky ve druhém trimestru těhotenství a v případě žen s dětmi jsem do výzkumu zařadila maminky s jedním dítětem ve věku do jednoho roku.

Jako výzkumnou metodu jsem zvolila dotazník skládající se ze tří částí: Dotazníku podoby hodnot PVQ Shaloma Schwartz, Rokeachova hodnotového inventáře a Dotazníku životní spokojenosti SEIQoL.

Výsledky výzkumu ukázaly, že vlivem samotného těhotenství a mateřství se systém hodnot u žen statisticky významně neliší. Z deseti hodnotových typů Shaloma Schwartz se tyto ženy nejvíce přikláněly k typu Benevolence. Je pro ně tedy důležité pomáhat lidem a být loajální ke svým přátelům. Bezdětné ženy si pak více než ženy z ostatních skupin užívají života. Vyhledávají nové zážitky a dobrodružství a také příležitosti k pobavení. Naopak méně než ostatní ženy souhlasí s hodnotami pokora či skromnost. Méně často dbají o svou bezpečnost a na dodržování tradic. Úplně nejméně pak podle výsledků touží po moci. Těhotné ženy více než jiné udávaly nesouhlasná stanoviska. Spíše nesouhlasí s hodnotami typů Moc a Stimulace a nejvíce nesouhlasí s typem Úspěch. Ženy ze skupiny s dětmi pak stejně jako bezdětné ženy udávaly nejmenší podobnost s typem Moc. Všechny účastnice výzkumu se shodly na tom, že chtějí být zodpovědné samy za sebe a nezávislé na druhých. Stejně tak chtějí rovnost a se všemi stejné zacházení. Rády by dělaly věci po svém a ne to, co jim jiní řeknou. Není pro ně až tak důležité, co si o tom budou lidé myslet.

Ani v další části výzkumu se skupiny žen mezi sebou statisticky významně nelišily. V Rokeachově hodnotovém inventáři shodně udávaly mezi terminálními hodnotami na prvním místě Rodinné bezpečí a na posledním Spásu duše. Pro ženy s dětmi je více než pro ostatní ženy důležitá hodnota Vnitřní harmonie, která se objevila hned na druhém místě a Pohodlný život na místě osmém. Naopak o něco méně si cení hodnoty Zralá láska a Svoboda. Ty se zařadily na místo páté a desáté. Těhotné ženy pak více než jiné skupiny odsunuly níže hodnotu Vnitřní harmonie (na místo deváté). Překvapivě se také postavily k

hodnotám Mír ve světě a Bezpečnost národa, když Mír ve světě umístily na desátou pozici a Bezpečnost národa až na třináctou. U žen bez dětí jsem nepatrný rozdíl objevila v hodnotě Společenské uznání, které přiřadily třinácté místo. Oproti ženám těhotným a s dětmi je pro ně tato hodnota důležitější.

Mezi instrumentálními hodnotami se ve všech skupinách objevila na prvním místě Zodpovědnost následovaná Poctivostí a na posledním místě Poslušnost. Ženy s dětmi ze všech skupin nejméně ocenily hodnotu Intelekt, kterou zařadily na jedenácté místo, a hodnoty Nezávislost a Svobodomyslnost, které se společně umístily na třináctém místě. Těhotné ženy zase neocenily Veselost a Schopnost. V jejich hierarchii se zařadily na osmé a čtrnácté místo. Naopak oproti jiným ženám více uznávají hodnotu Odvaha, která zaujala čtvrté místo. Pro ženy bez dětí je pak důležitější hodnota Laskavost na čtvrtém místě a Logika na třináctém místě. Méně významné než pro ostatní skupiny jsou pro ně naopak hodnoty Ctižádostivost na devátém místě, Odvaha na čtrnáctém místě a Čistota na místě patnáctém.

A ve třetí části dotazníku všechny skupiny žen opět shodně vyplnily, že nejdůležitějším životním cílem je pro ně rodina. Kromě rodiny se ještě shodly na tématu láska a zdraví. Ženy bez dětí pak ještě uváděly vzdělání, bydlení, peníze, přátele a práci. Těhotné ženy oproti tomu zmiňovaly nekomplikovaný porod. A ženy s dětmi udávaly bydlení, spokojenost, práci, přátele, peníze a koníčky.

Ačkoliv ani tento rozdíl nedosahuje statistické významnosti, nejspokojenější jsou se svým životem ženy s dětmi. Za nimi se umístily ženy bez dětí. A nejmenší životní spokojenost vyjadřovaly ženy těhotné.

Na začátku své práce jsem si stanovila tyto hypotézy: H1: Mezi jednotlivými skupinami žen jsou prokázány statisticky významné rozdíly v příslušnosti k jednomu z deseti Schwartzových hodnotových typů. H2: Mezi jednotlivými skupinami žen jsou prokázány statisticky významné rozdíly v hierarchii hodnot dle Rokeache. H3: Ženy bez dětí uvádějí nejčastěji mezi životními cíli na prvním místě téma láska. H4: Ženy těhotné a s dětmi uvádějí nejčastěji mezi životními cíli na prvním místě téma rodina. H5: Ženy bez dětí udávají statisticky významně vyšší životní spokojenost než ostatní ženy. H6: Ženy těhotné udávají statisticky významně nižší životní spokojenost než ostatní ženy. Potvrdit z nich mohou pouze hypotézu číslo čtyři. Všechny ostatní hypotézy musím na základě výsledků tohoto výzkumu zamítnout.

Souhrn

Ačkoliv jsou hodnoty poměrně stabilní, v životě existují situace, které životní hodnoty jedince změni. Tato práce se snaží zjistit, zda mezi tyto situace patří těhotenství a mateřství.

Samotný pojem hodnota je velmi složitý a existuje více definic, které tento pojem vysvětlují. Hodnota je chápána jako preference něčeho, jako norma, společenský standard, kritérium nebo směrnice jednání, také jako souhrn vztahů člověka ke světu anebo jako cíle člověka a smysl jeho života. Hodnoty jsou základní složkou kultury a pouze v rámci ní jim lze porozumět. Jsou také složkou osobnosti, ačkoliv se odborníci rozcházejí v tom, zda jsou vědomé či nevědomé. Existují ale i takové názory, že hodnoty jsou objektivní a existují nezávisle na člověku.

Hodnoty neexistují samostatně, ale jsou v člověku podle subjektivní významnosti uspořádané do celku, hierarchie. Hodnota je pojem obecný a nadřazený dalším pojmům jako je postoj či norma. Jak jsem již řekla, jsou relativně stabilní v čase, odolné vůči změnám, dále mají komplexní původ a zahrnují v sobě žádoucnost, přitažlivost k objektu.

V další části práce jsou zmíněny další důležité pojmy, se kterými se při studiu hodnot člověk setká. Jednak jsou to pojmy od hodnot přímo odvozené, jako hodnotový systém, rámeček, hodnotová orientace nebo preference, ale také pojmy jako norma, morálka či ctnost, které bývají s hodnotami spojovány a někdy bývají tyto pojmy zaměňovány.

Hodnoty mají několik funkcí. Na jejich základě budujeme vztahy s ostatními jedinci a podle nich také jednáme. Udržují společnost pohromadě a mají i kognitivní funkci, působí na pozornost a vnímání. Podporují u jedince proces adaptace na nové podmínky a růst osobnosti.

Vývoj hodnot je celoživotní proces, na kterém se podílejí činitelé uvnitř osobnosti i z vnějšího prostředí. Vznikají hodnocením skutečností. V dětství je vývoj velmi dynamický, postupem času se ale zklidňuje.

Asi nejvýznamnějšími teoriemi hodnot jsou teorie Milтона Rokeache a Shaloma Schwartze. Rokeach rozdělil hodnoty na terminální (cílové) a instrumentální a vyvinul hodnotový inventář. Podle něj vyznávají lidé podobné hodnoty, jejichž počet je poměrně malý. Liší se však v jejich uspořádání.

Schwartz na Rokeache navázal. Snažil se vytvořit komplexní definici hodnot. Zabýval se také strukturou hodnot. Rozdělil je podle motivačního cíle, který je reprezentuje. Díky mnoha výzkumům dospěl nakonec k deseti hodnotovým typům. Zabýval se také vztahy mezi nimi. Některé typy jsou si navzájem podobné, některé stojí proti sobě, je mezi nimi konflikt. Nakonec hodnotové typy jasně vymezil v podobě kruhu.

Další odborníci se zabývali typologií osobnosti. Popsali několik typů jedinců a ke každému typu přiřadili několik hodnot, které vyznává.

Kromě tematiky hodnot bylo také třeba přiblížit období mladé dospělosti a to, co s sebou přináší. Díky partnerství se člověk nedívá na svět jen svými očima, ale přizpůsobuje ho druhému, což s sebou nese změnu hodnot. Stejně tak tomu je i u těhotenství a mateřství. Dítě přináší do života rodičů nové zkušenosti a hodnoty.

V předchozích výzkumech byly zjištěny rozdíly v hodnotách u různých pohlaví, věkových skupin nebo podle vzdělání, politické orientace, velikosti obce, ve které respondent žije, počtu dětí, které má nebo podle toho, zda žije v manželství. Uvedla jsem např. Šmídovou a Vávru (2010), kteří zkoumali hodnoty u dvou generací, Hnilicu (2007), který popisoval výsledky Evropského výzkumu hodnot, Šťastnou (2007), která se zaměřila na české ženy, nebo také doc. Řehana a doc. Cakirpaloglu (2000), kteří zkoumali hodnoty mladé generace.

Cílem výzkumu tedy bylo zjistit, jaké hodnoty vyznávají české ženy a jestli existují rozdíly mezi ženami podle toho, zda mají či nemají děti nebo své dítě čekají. Zjišťovala jsem také, jaké mají životní cíle a jak jsou se svým životem spokojené. Stanovila jsem si tyto hypotézy: H1: Mezi jednotlivými skupinami žen jsou prokázány statisticky významné rozdíly v příslušnosti k jednomu z deseti Schwartzových hodnotových typů. H2: Mezi jednotlivými skupinami žen jsou prokázány statisticky významné rozdíly v hierarchii hodnot dle Rokeache. H3: Ženy ze skupiny bez dětí uvádějí nejčastěji mezi životními cíli na prvním místě téma láska. H4: Ženy ze skupiny těhotné a ze skupiny s dětmi uvádějí nejčastěji mezi životními cíli na prvním místě téma rodina. H5: Ženy ze skupiny bez dětí udávají statisticky významně vyšší životní spokojenost než ženy z ostatních skupin. H6: Ženy ze skupiny těhotné udávají statisticky významně nižší životní spokojenost než ženy z ostatních skupin.

Výzkumný soubor tvořily ženy od 25 do 30 let, pracující se středoškolským vzděláním a stálým partnerem. U těhotných žen šlo o prvorodičky ve druhém trimestru těhotenství. Ve třetí skupině byly ženy s jedním dítětem do jednoho roku věku, které byly na mateřské dovolené. Výsledný výzkum tvořilo 123 žen.

Výzkum byl kvantitativní a jako výzkumnou metodu jsem použila dotazník. Ten se skládal ze tří částí: z Dotazníku podoby hodnot Shaloma Schwartze, z Rokeachova hodnotového inventáře a z Dotazníku životní spokojenosti SEIQoL.

Ke zpracování získaných dat jsem použila program MS Excel a statistické metody: Fisherův F-test, Studentův t-test a výpočet mediánu.

Výsledky ukázaly, že mezi skupinami žen nejsou statisticky významné rozdíly. Všechny ženy se Schwartzovy portréty spíše souhlasily. Nejvíce se všem podobal typ Benevolence, nejméně pak u žen bez dětí s dětmi typ Úspěch a u těhotných žen typ Moc. Ženy bez dětí o trochu více souhlasily s typy Požitkářství a Stimulace a naopak o něco méně s typy Tradice a Bezpečnost.

V Rokeachově hodnotovém inventáři dosazovaly všechny ženy na první místo z cílových hodnot Rodinné bezpečí a z instrumentálních hodnot Zodpovědnost. Na posledním místě se umístily Spása duše (cílové hodnoty) a Poslušnost (instrumentální hodnoty). Ženy s dětmi umístily o něco níž než ostatní ženy hodnoty Zralá láska a Svoboda, ale naopak výš hodnoty Vnitřní harmonie a Pohodlný život. Těhotné ženy trochu odsunuly Vnitřní harmonii a ženy bez dětí si naopak zase cení Společenské uznání. Z instrumentálních hodnot umístily ženy bez dětí o něco výš Laskavost a Logiku a níž hodnoty Ctížádostivost, Odvaha a Čistota. Těhotné ženy zařadily trochu výš Odvahu, ale níž Veselost a Schopnost. U žen s dětmi se vyskytl drobný pokles Nezávislosti a Svobodomyšlnosti.

Mezi životními cíli uváděly všechny skupiny na prvním místě téma rodina. Ženy bez dětí uváděly také často téma láska a těhotné ženy nekomplikovaný porod. Nejvíce jsou se svým životem spokojené ženy s dětmi, nejméně ženy těhotné.

Ze stanovených hypotéz mohu potvrdit pouze hypotézu čtvrtou, tedy že ženy těhotné a s dětmi uvádějí mezi svými životními cíli na prvním místě téma rodina. Všechny ostatní hypotézy musím zamítnout.

Ačkoliv tento výzkum není reprezentativní, jeho výsledky korespondují s Evropským výzkumem hodnot v tom smyslu, že ženy se nejvíce přiklánějí k hodnotovému typu Benevolence a Univerzalizmus. Podobné výsledky jsem našla také ve výzkumu studentky UPOL Vlačkové (2010). Naopak k jiným výsledkům dospěl Hnilica a kol. (2006). Podle něj individualisticky orientovaní jedinci vyjadřují větší životní spokojenost. V mém výzkumu jsou více individualisticky orientované ženy bez dětí, ale větší životní spokojenost vyjadřují ženy s dětmi.

Seznam použitých zdrojů

- Bartlová, P. (2007). Některé aspekty identity matky. *Československá psychologie*, 51(3), 301–311.
- Cakirpaloglu, P. (2004). *Psychologie hodnot*. Olomouc: Votobia.
- Cakirpaloglu, P. (2012). *Úvod do psychologie osobnosti*. Praha: Grada.
- Erikson, E. H. (2002). *Dětství a společnost*. Praha: Argo.
- Formánková, A. (2011). *Dítě vs. Kariéra*. (Nepublikovaná diplomová práce). Univerzita Palackého v Olomouci.
- Heidbrink, H. (1997). *Psychologie morálního vývoje*. Praha: Portál.
- Hnilica, K. (2001). Politická orientace, systém hodnot a hodnocení společenských změn. *Československá psychologie*, 45(5), 393–407.
- Hnilica, K., Rendlová, M., Bariekzahyová, T., Hnilica, M. (2006). Životní standard, individualistické hodnoty a spokojenost se životem. *Československá psychologie*, 50(3), 201–217.
- Hnilica, K. (2007). Vývoj a změny hodnot v dospělosti. *Československá psychologie*, 51(5), 437–463.
- Horák, J. (1996). *Kapitoly z teorie výchovy: problematika hodnot a hodnotové orientace*. Technická univerzita v Liberci.
- Horáková, N. (2005). Co je pro nás v životě důležité. *Naše společnost*, 2, 8–12.
- Hudeček, J. (1986). *Hodnotové orientace v motivační sféře osobnosti*. Praha: Academia.
- Kavalíř, P. (2005). K problematice výzkumu hodnot a hodnotových preferencí. *Československá psychologie*, 49, 4, 333–341.
- Kubjátová, L. (2011). *Hodnotová orientace adolescentů a její podmíněnost rodinným prostředím*. (Diplomová práce). Získáno 25. listopadu 2013 z dspace.k.utb.cz.
- Levi, V. (1981). *Umění sebevlády*. Praha: Mladá fronta.
- Maříková, H., Petrusek, M., Vodáková, A. a kol. (1996). *Velký sociologický slovník*. Praha: Karolinum.
- Nakonečný, M. (1997). *Psychologie osobnosti*. Praha: Academia.
- Piaget, J., Inhelderová, B. (1997). *Psychologie dítěte*. Praha: Portál.
- Prudký, L. (2007). *Přístupy k sociologickému empirickému zkoumání hodnot*. Praha: CESES FSV UK.
- Prudký, L. a kol. (2009). *Inventura hodnot*. Praha: Academia.
- Prudký, L. a kol. (2009a). *Studie o hodnotách*. Plzeň: Aleš Čeněk.

- Rokeach, M. (1979). *Understanding human values*. New York: The Free Press
- Rosenzweig, M. (1991). *Životní hodnoty*. Praha: Komenium.
- Řeháková, B. (2006). Měření hodnotových orientací metodou hodnotových portrétů S. H. Schwartze. *Sociologický časopis/Czech Sociological Review*, 42(1), 107–128.
- Řehan, V., Cakirpaloglu, P. (2000). Sociální status a hodnotová orientace mladé generace. *Československá psychologie*, 44(3), 202–215.
- Schusterová, N. (2008). Konštrukt ‚hodnota‘ v psychologickomponímaní. *Československá psychologie*, 52(3), 265–275.
- Schwartz, S. H., Bilsky, W. (1987). Toward a universal psychological structure of human values. *Journal of Personality and Social Psychology*, 53(3), 550–562.
- Schwartz, S. H. (1994). Are there universal aspects in the structure and contents of human values? *Journal of Social Issues*, 50(4), 19–45.
- Schwartz, S. H. (2006). Basic human values: an overview. Získáno 25. listopadu 2013 z <http://www.yourmorals.org/schwartz>.
- Sič, P., Mrhálek, T., Kajanová, A. (2012). Hodnotový systém a vybrané aspekty trávení volného času u studujících FF MU. *Psychologie a její aspekty*, 3(2), 47–54.
- Šmídová, M., Vávra, M. (2010). *Hodnotová a sociální reprodukce v rodině: první výsledky z výzkumu dvou generací*. Praha: CESES FSV UK
- Šmídová, M., Vávra, M., Čížek, T. (2010). Hodnotové orientace vysokoškolských studentů na třech typech fakult. *Aula*, 18(2), 2–13.
- Šťastná, A. (2007). Druhé dítě v rodině – preference a hodnotové orientace českých žen. *Sociologický časopis/Czech Sociological Review*, 43(4), 721–745.
- Vávra, M. (2007). *Hodnotový portrét evropských zemí. Srovnávací analýza s použitím přístupu Shaloma Schwartze*. Praha: CESES FSV UK
- Vlčková, E. (2010). *Hodnoty a životní spokojenost matek v období rodičovské dovolené*. (Nepublikovaná diplomová práce). Univerzita Palackého v Olomouci

Seznam příloh

Příloha č. 1: Podklad pro zadání diplomové práce

Příloha č. 2: Český a cizojazyčný abstrakt diplomové práce

Příloha č. 3: Letáček pro hledání respondentek

Příloha č. 1

Univerzita Palackého v Olomouci
Filozofická fakulta
Akademický rok: 2011/2012

Studijní program: Psychologie
Forma: Kombinovaná
Obor/komb.: Psychologie (PSYB)

Podklad pro zadání BAKALÁŘSKÉ práce studenta

PŘEDKLÁDÁ:	ADRESA	OSOBNÍ ČÍSLO
LICHTENBERGOVÁ Martina	Jankov 71, Jankov	I10288

TÉMA ČESKY:

Hierarchie hodnot žen bez dětí, těhotných a s dětmi

NÁZEV ANGLICKY:

The hierarchy of values of women without children, pregnant women and women with children

VEDOUcí PRÁCE:

Mgr. Martina Indráková - PCH

ZÁSADY PRO VYPRACOVÁNÍ:

1. Studium literatury k dané problematice z oblasti obecné psychologie, psychologie osobnosti, vývojové a sociální psychologie, vypracování osnovy teoretické části práce.
2. Upřesnění výzkumného záměru, volba vhodného metodologického přístupu, stanovení výzkumných otázek (Zda a jak se mění hierarchie hodnot u žen v závislosti na tom, zda má či nemá děti nebo je těhotná. Zda a jak moc jsou tyto ženy se svým životem spokojené a jsou-li mezi jednotlivými skupinami rozdíly.).
3. Zpracování teoretické části práce, doplnění o dosavadní výzkumy v dané oblasti.
4. Zpracování projektu výzkumu, získání výzkumného vzorku, zvolení výzkumných metod (SEIQoL, standardizovaný dotazník, Likertova škála).
5. Provedení výzkumu, zpracování výsledků, vypracování praktické části práce, odpovědi na výzkumné otázky.
6. Diskuze, přínosy práce.

SEZNAM DOPORUČENÉ LITERATURY:

Časopis Československá psychologie
Hudeček, J. (1986). Hodnotové orientace v motivační sféře osobnosti. Praha: Academia.
Prudký, L. (2004). Hodnoty a normy v české společnosti. Brno: Cerm.
Gillernová, I., Kebza, V., Ryměš, M. a kol. (2011). Psychologické aspekty změn v české společnosti. Praha: Grada.
Rosenzweig, M. (1991). Životní hodnoty. Praha: Komenium.
Deansová, A. (2004). Kniha knih o mateřství. Praha: Fortuna Print.
Glaser, H. (1973). Žena a její problémy. Praha: Orbis.

Podpis studenta: .....

Datum: 2.5.2012

Podpis vedoucího práce: .....

Datum: 3.5.2012

ABSTRAKT DIPLOMOVÉ PRÁCE

Název práce: Hierarchie hodnot žen bez dětí, těhotných a s dětmi

Autor práce: Martina Lichtenbergová

Vedoucí práce: PhDr. Martina Fülepová

Počet stran a znaků: 45 stran, 94 703 znaků

Počet příloh: 3

Počet titulů použité literatury: 35

Abstrakt: Práce zkoumá, zda mají těhotenství a mateřství vliv na změnu hodnot. V teoretické části jsou popsány pojem hodnota a další důležité pojmy, funkce a vývoj hodnot, teorie Rokeache a Schwartze, typologie osobnosti dle hodnot, charakteristika období mladé dospělosti a vliv partnerství, těhotenství a mateřství na hodnoty. Výzkumu se zúčastnily 3 skupiny žen od 25 do 30 let se středoškolským vzděláním, pracující a se stálým partnerem. První skupina byla bez dětí, druhou tvořily ženy poprvé těhotné ve druhém trimestru a třetí ženy s jedním dítětem do jednoho roku, na mateřské dovolené. Šlo o kvantitativní výzkum a byl použit Dotazník podoby hodnot (PVQ), Rokeachův hodnotový inventář a Dotazník životní spokojenosti SEIQoL. Bylo stanoveno několik hypotéz: Mezi skupinami jsou prokázány statisticky významné rozdíly v příslušnosti k jednomu z hodnotových typů a v inventáři hodnot. Ženy bez dětí uvádějí nejčastěji mezi životními cíli na prvním místě lásku, ženy těhotné a s dětmi rodinu. Ženy bez dětí udávají statisticky významně vyšší životní spokojenost než ostatní ženy a těhotné naopak statisticky významně nižší. Potvrdilo se pouze, že ženy těhotné a s dětmi uvádějí mezi životními cíli na prvním místě rodinu.

Klíčová slova: hodnoty, životní spokojenost, těhotenství, mateřství

ABSTRACT OF THESIS

Title: The hierarchy of values of women without children, pregnant women and women with children

Author: Martina Lichtenbergová

Supervisor: PhDr. Martina Fülepová

Number of pages and characters: 45 pages, 94 703 characters

Number of appendices: 3

Number of references: 35

Abstract: The thesis examines whether pregnancy and motherhood affect on changing values. In theoretical part are described concept value and next important concepts, functions and development of values, theory by Rokeach and Schwartz, personality typology according to values, characteristic of young adulthood and effect of partnership, pregnancy and motherhood on values. To research got involved 3 groups of women aged 25-30 years with secondary education, working and with steady partner. First group was without children, second consisted of women for the first time pregnant in second trimester and third was women with one child under one year of age, on maternity leave. It was quantitative research and I used Portrait Values Questionnaire, Value inventory by Rokeach and Life satisfaction questionnaire SEIQoL. It was determined several hypotheses: Between groups are proven statistically significant differences in belonging to one value types and in value inventory. Women without children indicate most often on the first place between their life goals love, pregnant women and women with children indicate family. Women without children indicate statistically significantly higher life satisfaction than other women and pregnant women conversely statistically significantly lower. It was confirmed only, that pregnant women and women with children indicate on the first place between their life goals family.

Key words: values, life satisfaction, pregnancy, motherhood

Příloha č. 3

Dobrý den,

jmenuji se Martina Lichtenbergová a jsem studentka Psychologie na Univerzitě Palackého v Olomouci. Ráda bych Vás požádala o pomoc s mou bakalářskou prací. Jde o výzkum, jak se mění životní hodnoty žen v závislosti na tom, zda mají či nemají děti nebo zda své dítě čekají. Sháním ženy ve věku 25 – 30 let, které pracují nebo jsou na mateřské dovolené, mají středoškolské vzdělání a stálého partnera, se kterým žijí ve společné domácnosti, a které by byly ochotné vyplnit krátký anonymní dotazník. Kontaktujte mě prosím na e-mailové adrese: m.lichtenbergova@seznam.cz nebo na telefonním čísle: 721 047 721.

Děkuji moc a přeji krásný den.